

ВСЕ ПРО ЗАКОНИ - В ОДНІЙ ГАЗЕТІ!
Юридичний Вісник України
Загальнонаціональна правова газета
WWW.YVU.COM.UA

► № 6 (1565)

21-31 БЕРЕЗНЯ 2026 РОКУ

СТОП. 6

Студентську спільноту почули

▪ У ЦЬОМУ НОМЕРІ

Щодо нарахування та виплати надбавки за вислугу років

► стор. 4

Щодо примари вступу до Євросоюзу...

► стор. 8–9

«Левовий рик» поставив Тегеран на межу зриву

► стор. 11

Правова доктрина розвитку цифрових технологій КНР:

Рецепції для української інноваційної політики

► стор. 20–23

Електронні докази в господарському процесі

► стор. 24

Доброзвичайність та новий ЦК

► стор. 26–27

Валютний нагляд і комплаєнс:

Нові вимоги до бізнесу

► стор. 28

Криза поповнення бібліотечних фондів

Укравіський інститут книги у своїй роботі керується, зокрема, затвердженою Кабміном стратегією розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» та операційним планом її реалізації на 2023–2025 роки (розпорядження № 190-р від 3 березня 2023 року). Згідно з нею, органам місцевого самоврядування належить забезпечити виконання завдань та заходів операційного плану в межах і коштом видатків, передбачених у місцевих бюджетах. Так, на органи місцевого самоврядування покладено завдання з підпункту 1.2 стратегічної цілі 1: «проведення аналізу стану поповнення бібліотечних фондів публічних бібліотек, зокрема закупівлі книжкової продукції за кошти місцевих бюджетів».

З метою перевірки у лютому 2026 року УІК розіслав 1268 запитів про здійснені закупівлі для поповнення бібліотечних фондів публічних бібліотек за 2023–2025 роки, а також заплановані закупівлі на 2026 рік до міських, селищних і сільських громад (без урахування зон бойових дій) й отримав 1002 відповіді, що становить 79% охоплення. Це більше, ніж торік (75%), і дозволяє екстраполювати результати на всю країну. В результаті цього експрес-дослідження виявлено, що майже половина громад не купує книжки для бібліотек регулярно.

Нерівномірне фінансування та тривала стагнація. Попри певні позитивні зрушення, більшість громад у 2023–2025 роках не виділяли коштів на закупівлю книжок для бібліотек. Лише кожна п'ята громада, включно з Києвом, стабільно фінансувала поповнення фондів протягом чотирьох років. Найбільша частка таких громад — у Волинській (35%) та Хмельницькій (30%) областях, а найменша — на Закарпатті (4%). Водночас майже половина громад здійснюють закупівлі нерегулярно, а близько третини взагалі не фінансували бібліотеки у 2023–2025 роках і не планують цього у 2026 році. Антилідерами стали Чернівецька (62%) та Закарпатська (49%) області.

Позитивна динаміка, але з ризиками. У 2025 році загальна сума закупівель склала 48,5 млн грн, цього вистачає приблизно на 140 тисяч примірників книжок. У 2026 році громади планують витратити майже 51 млн грн — зростання становить близько 7%. Втім, з огляду на подорожчання книжкової продукції, це може означати фактичне зменшення кількості придбаних книжок. Очікується певне покращення охоплення: 47,4% громад планують виділити кошти на бібліотечні закупівлі цього року. Стан бібліотечних фондів залишається критичним. Проблема недостатнього оновлення бібліотечних фондів є системною. За результатами опитування бібліотек громад, проведеного Інститутом у липні 2025 року, 71% книжок у фондах — це видання, отримані до 2014 року. Оновлення у 2024 році становило лише 1,35%. Основною причиною такої ситуації залишається хронічне недофінансування як з державного, так і з місцевих бюджетів. У багатьох громадах кошти спрямовують переважно на утримання бібліотек, тоді як закупівлю нових книжок вважають відповідальністю держави.

Нові механізми співфінансування. У 2026 році Міністерство культури та інформаційної політики України разом із профільним парламентським комітетом працюють над впровадженням моделі співфінансування бібліотечних закупівель у громадах. Йдеться про механізм 50/50, коли державний бюджет доповнюватиме місцеві витрати. Це дозволить подвоїти заплановані закупівлі (у 475 громадах) і довести їх до 100 млн грн. Водночас частина громад може залишитися поза процесом через відсутність власного фінансування. Пропозиції для покращення ситуації. Український інститут книги пропонує низку кроків для системного вирішення проблеми, зокрема йдеться про: — відновлення державної програми поповнення бібліотечних фондів із закупівлею не менше ніж 3 млн книжок щороку; проведення адвокаційних кампаній у громадах на підтримку виділення коштів для оновлення бібліотечних фондів; контроль за дотриманням соціальних нормативів оновлення бібліотек.

У підсумку, попри певне зростання фінансування, ситуація з оновленням бібліотечних фондів залишається складною і потребує комплексних рішень на державному та місцевому рівнях.

Підготував Віктор КОВАЛЬСКИЙ, за інформацією Правління УІК

НАГАДУЄМО НАШИМ ЧИТАЧАМ!

Триває передплатна кампанія на II півріччя 2026 року.

Передплата здійснюється в усіх відділеннях Укрпошти та безпосередньо в редакції тижневика (в т. ч. онлайн).

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС: 21615

■ ВИБОРЧЕ ПРАВО

Чи готові ви до референдуму?

Понад 60% українців готові — такий висновок із опублікованого дослідження КМІС. Якщо запитання «правильно» сформульоване, то результат референдуму буде позитивним.

Експериментальний варіант: «Чи підтримуєте Ви встановлення миру шляхом схвалення угоди з США і Європою, яка передбачає: членство України в ЄС в 2027 році, територіальні компроміси, надійні гарантії безпеки та план економічної відбудови?».

Цікаво, що велика група громадських експертів, навпаки, закликає утриматися від проведення референдуму. Мотивацією для громадян може бути, з одного боку, наблизити закінчення війни, з іншого — більше п'яти років не було виборів, і є запит на участь в ухваленні стратегічних рішень. Суспільною метою референдуму може бути легітимізація мирного плану, щоб після його підтримки на референдумі не було великої критики.

Є низка законодавчих обмежень — не можна проводити референдум одночасно з виборами, а графік референдуму не збігається з графіком президентської кампанії. Є вимога явки 50%+1 від загальної кількості виборців у реєстрі. А явка на виборах у нас може виявитися 35%, адже мільйони виборців знаходяться за кордоном та на окупованих територіях, і мало хто з них проголосує. Але всі ці обмеження при потребі знімаються через зміну законів. Проте, мирний план отримає підтримку на референдумі в тому випадку, якщо він буде вигідним для України, міститиме гарантії безпеки, кошти на відновлення і сигнал про fast-track від ЄС.

Підготовлено за матеріалами КМІС

■ СОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ

Щодо нарахування та виплати надбавки за вислугу років

Порядок нарахування та виплати має відбуватися з урахуванням вимог п. 12 розділу «Прикінцеві положення» Закону України від 9 листопада 2023 року № 3460-IX «Про Державний бюджет України на 2024 рік», тобто на рівні 2 % посадового окладу державного службовця за кожний календарний рік стажу державної служби, але не більше 30 % посадового окладу.

Саме лише зменшення законодавцем розміру надбавки за вислугу років на державній службі не призвело до звуження соціальних гарантій і зменшення загального розміру грошової винагороди, а є складовим елементом послідовного та виваженого підходу держави до поступового підвищення конкурентоспроможності заробітних плат працівників на посадах державної служби.

Такі висновки зробила Велика Палата Верховного Суду у зразковій справі. У цій справі позивачка, яка обіймає посаду державного службовця в суді першої інстанції, оскаржила виплату їй з 1 січня 2024 року надбавки за вислугу років на рівні 30 % від посадового окладу замість 50 % від посадового окладу. Позов обґрунтовано тим, що відсотковий розмір надбавки, обчислений з огляду на вимоги п. 12 розділу «Прикінцеві положення» Закону № 3460-IX, суперечить змісту ч. 1 ст. 52 Закону України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII «Про державну службу», який є спеціальним законом, що підлягає застосуванню до спірних правовідносин. Так, Касаційний адміністративний суд у складі ВС позов задовольнив частково, вказавши на незастосовність приписів п. 12 розд. «Прикінцеві положення» Закону № 3460-IX з міркувань подолання змістової колізії норм права на користь положень Закону № 889-VIII (про державну службу).

Вирішуючи цей спір, Велика Палата ВС передусім зазначила про відсутність колізії у спірних правовідносинах, а отже й про те, що немає потреби у віднайденні механізму її подолання, оскільки є пряма норма Закону № 3460-IX, яка зупинила дію норми Закону № 889-VIII та чітко врегулювала особливості оплати праці певних категорій державних службовців.

Законодавець формує єдину систему законодавства у сфері публічних правовідносин, у якій презюмується конституційність кожного схваленого парламентом закону, до моменту спростування цієї презумпції рішенням Конституційного Суду України.

У зв'язку з наведеним Велика Палата ВС звернула увагу, що відповідні приписи абз. 2 п. 12 розд. «Прикінцеві положення» Закону № 3460-IX не визнані неконституційними, та вказала на те, що немає підстав для висновку за ч. 4 ст. 7 КАС України, адже у спірних правовідносинах зменшення законодавцем розміру надбавки за вислугу років на державній службі не призвело до звуження соціальних прав і гарантій державного службовця, зокрема і його права на належний рівень оплати праці.

Таку дію законодавця не можна розглядати відокремлено від інших дій, які здійснені ним одночасно з метою змінити структуру оплати праці державних службовців певної категорії. Отже, Велика Палата ВС визначила, що введені Законом № 3460-IX із січня 2024 року особливості обчислення надбавки за вислугу років є частиною реформи оплати праці державних службовців, обумовленої реалізацією євроінтеграційних вимог щодо вступу України до Європейського Союзу.

До того ж Велика Палата ВС врахувала правові наслідки, які настали для державних службовців у системі правосуддя із запровадженням реформи структури їхньої заробітної плати, зазначивши, що зменшення розміру надбавки за вислугу років на державній службі відбулося одночасно зі зростанням посадового окладу, що спрямоване на підвищення рівня незалежності та фінансової забезпеченості певної категорії державних службовців, покращення статусу державного службовця загалом.

З урахуванням наведеного Велика Палата ВС скасувала рішення Касаційного адміністративного суду у складі ВС та ухвалила нове рішення про відмову в задоволенні позову. Постанова ВП ВС від 19 лютого 2026 року у справі № 240/7215/24.

Підготовлено за матеріалами Бази правових позицій Верховного Суду

▪ ОСВІТА

Сільські школи закриватимуть

З 1 вересня 2026 року сільські школи, де навчається менше 60 дітей, будуть закривати. Це рішення не стосується початкових шкіл, а діятиме на рівні 5 — 11 класів.

Про це нагадали в Міністерстві освіти та науки України. Станом на квітень 2025 року в Україні вже діє реформа, де сільські школи за розпорядженням місцевої влади, закриваються, якщо до 1 вересня в них буде менше 45 учнів.

Народна депутатка з Івано-Франківська Оксана Савчук закликає не впроваджувати реформу середньої та старшої школи, поки в Україні йде війна. «Рішення Міністерства щодо закриття шкіл з

1 вересня 2025 року, де навчається менше 45-ти дітей, а з 1 вересня 2026 року — менш як 60 осіб запустить процес занепаду та зникнення сіл», — вважає депутатка.

Організаційні моменти з перевезення дітей до опорних шкіл на відстані до 30 км покладається на органи місцевої влади. «За десятиріччя роботи в регіонах з тими, чий діти користувались послугами «шкільного автобуса», від сходу до заходу ситуація схо-

жа — навчання учня залежить від технічного стану автобусів (як розумієте, йдеться не про найкращі та найновіші взірці транспорту), наявність пального, інших розхідників, сприятливої погоди й тому подібне», — відмічає парламентарка.

На думку Оксани Савчук держава зараз має шукати механізми, щоб зберегти українські села, а не знищувати їх. Бо якщо не буде школи, не буде й села.

▪ КОМПЕНСАЦІЇ

Водіям на замітку

Уряд ухвалив програму «Кешбек на пальне»

З 20 березня українці зможуть отримувати часткову компенсацію витрат на пальне, придбане на АЗС, які беруть участь в програмах: 15% — на дизель, 10% — на бензин, 5% — на автогаз», — стверджує Глава Кабміну Юлія Свириденко.

Це дозволить заощадити від 2 до 11 грн на кожному літрі. Максимальна сума кешбеку на пальне — до 1000 грн на людину на місяць. Глава уряду зазначає, що програма працюватиме до 1 травня в межах «Національного кешбеку». Перелік АЗС буде на офіційних ресурсах програми. «Якщо ви вже користуєтеся «Національним кешбеком» — компенсація нараховується автоматично при оплаті картою. Щоб долучитися, потрібно відкрити картку в банку-партнері і обрати її

для розрахунку і виплат у Дії», — зазначає Свириденко.

Нараховані кошти можна витратити на оплату комунальних послуг, ліки, продукти українського виробництва, книги, поштові послуги або підтримку наших захисників. Очільниця кабміну додає, що це додатковий інструмент підтримки у відповідь на зростання цін на пальне, який дозволяє швидко допомогти людині через механізм, який вже працює.

Підготовлено за матеріалами КМУ

▪ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

Юристи впроваджують екологічну культуру

Команда Antika Law Firm традиційно долучилася до озеленення Києва, підтримавши екологічну ініціативу видавництва «Юридична практика» у межах проекту «Алея Юридичної практики».

14 березня, напередодні свого Дня народження, видавництво «Юридична практика» збрало друзів і партнерів на закладенні нової Алеї в Києві. Разом із колегами ми висадили іменне дерево на бульварі Тараса Шевченка — ще один символ професійної єдності та спільного внеску в зелене майбутнє міста.

Цьогоріч учасники знову висаджували тополію чорну Italica — витончене дерево з вертикальною колоновидною кроною, яке з часом прикрашатиме одну з центральних вулиць столиці. Для нашої команди участь у цій ініціативі — це не лише турбота про довкілля, але й чудова нагода об'єднатися з колегами для спільної добробу справи.

Дякуємо всім учасникам, колегам і друзям за теплу атмосферу. Особлива вдячність ЗСУ за мужність і незламність, які дають нам можливість працювати й робити корисні справи.

▪ ПОДАТКИ І ЗБОРИ

Зміни в оподаткуванні

Новий «податковий пакет» опублікував Мінін

ПДВ для ФОП з доходом понад 4 млн грн/рік — обов'язкова реєстрація з 1 січня 2027 року. Військовий збір 5% може діяти і після війни до завершення реформи ЗСУ.

ФОП 1, 2, 4 груп — близько 10% від мінімалки (~850 грн), 3 група — 1% від доходу. Оподаткування посилок із-за кордону: до €45 без ПДВ, до €150 із податком. Цифрові платформи (OLX, Uklon тощо) — податок 5%, дохід до €2000 на рік без податку. Очікуваний ефект — +60 млрд грн на рік для бюджету.

Частина норм стартує з 2027-го, але для отримання кредиту МВФ \$8,1 млрд пакет має запрацювати вже до кінця березня 2026 року.

Київський апеляційний суд може «помилятися»

Неправильно кваліфікована відповідальність, застосована як дисциплінарна, призвела до визначення підстави для відрахування із ЗВО

Конституційний Суд України 11 березня 2026 року ухвалив Рішення у справі № 2-р(І)/2026 щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 5 частини першої статті 46 Закону України «Про вищу освіту».

У Рішенні, зокрема, вказано, що: Падеріна В.О. відраховано з Університету з 24 січня 2022 року за порушення навчальної дисципліни та Правил внутрішнього розпорядку в студентських гуртожитках Університету, Правил внутрішнього розпорядку Університету, Положення про студентський гуртожиток, Закону № 1556 та виселено з гуртожитку Університету; вважаючи своє відрахування неправомірним, Падерін В.О. звернувся до Солом'янського районного суду міста Києва, який рішенням від 1 червня 2023 року позов задовольнив, визнав Наказ незаконним і скасував його.

Університет оскаржив це рішення суду в апеляційному порядку; Київський апеляційний суд постановою від 3 жовтня 2023 року апеляційну скаргу Університету задовольнив частково: рішення суду першої інстанції змінив у частині мотивів та підстав задоволення вимог позову, з іншими висновками, на підставі яких задоволено позов, погодився; у вказаній постанові Київський апеляційний суд зазначив, що предметом договору між Університетом та Падеріним В.О. є навчання позивача; «відповідно до пункту 2.3 договору, здобувач зобов'язаний, дотримуватись вимог чинного законодавства, Статуту, Правил внутрішнього розпорядку НАУ, правил проживання у гуртожитку університету та інших нормативних документів; виконувати освітню програму, індивідуальний навчальний план та досягати визначених освітньою програмою результатів навчання за встановленими виконавцем формами організації та провадження освітнього

Студентську спільноту почули

Уряд нарешті впорядкував виплати стипендій та суттєво переглянув їхній розмір на 2026 рік.

Тепер студенти приватних університетів, які навчаються за держзамовленням, отримуватимуть академічні стипендії нарівні з державними закладами. Це правильний підхід — держава підтримує студента та його знання, а не статус закладу.

З 1 вересня розмір виплат зросте вдвічі. Це рішення вже підкріплене бюджетними призначеннями МОН на поточний рік. Якщо порівнювати цифри «було» та «стало»:

- звичайна академічна стипендія у вишах: зростає з 2 000 грн до 4 000 грн;
- стипендія в коледжах збільшиться з 1 510 грн до 3 020 грн.

Президентська стипендія: замість 4 400 грн становитиме до 20 000 грн для найкращих студентів країни. Академічну стипендію в Україні отримують 40–45% студентів-бюджетників денної форми навчання. Їх визначають за рейтингом успішності за результатами сесії.

При цьому: близько 15–20% з-поміж стипендіатів отримують підвищену стипен-

дію; підвищена стипендія за особливі успіхи в навчанні призначається 20% від загальної кількості тих, хто потрапив до стипендіального рейтингу.

Безумовно, що це не вирішує абсолютно всі фінансові питання молоді. Проте підвищення мінімальної виплати до 4000 грн — це вже відчутна база підтримки для повсякденних потреб. Для нас важливо, щоб українська молодь бачила перспективу саме вдома. Це рішення — результат того, що голос студентських спільнот був почутий і став частиною державної політики. Освіта — це теж наш фронт!

Нотаріус чи адвокат:

До кого звертатися?

Багато людей плутають, до кого потрібно звертатися у правових питаннях — до нотаріуса чи адвоката. Насправді ці спеціалісти виконують різні функції у правовій системі.

Нотаріус — це посадова особа, яка засвідчує правочини та документи, перевіряє їх відповідність закону і надає їм юридичну силу.

До нотаріуса звертаються, коли потрібно: оформити спадщину або заповіт; посвідчити договір купівлі-продажу нерухомості; зробити довіреність або згоду; засвідчити копії чи переклади документів.

Важливо: нотаріус є нейтральною особою і не представляє інтереси однієї зі сторін у конфлікті. Його завдання — правильно оформити документи відповідно до закону. Адвокат — це юрист, який захищає інтереси клієнта та може представляти його у суді.

До адвоката варто звертатися, якщо: виник судовий спір (розлучення, поділ майна, трудові конфлікти); потрібно подати позов або оскаржити рішення; потрібен захист у кримінальній справі; порушені ваші права і потрібен юридичний захист.

Просте правило: нотаріус — для оформлення документів, адвокат — для захисту ваших інтересів.

Якщо ви не впевнені, до кого звернутися — опис вашої ситуації юристу або нотаріусу допоможе швидко визначити правильний шлях вирішення питання.

Підготувала Вікторія Дереванко

Коли закон під «псевдонаглядом»

Закон №4677-IX про нагляд за законністю рішень органів місцевого самоврядування покликаний врегулювати механізм державного нагляду за актами громад — питання, яке залишається невирішеним ще з початку реформи місцевих державних адміністрацій.

Вікторія ДЕРЕЦЬ,
експертка напряму «Урядовання: формування політик,
підзвітність, державна служба»

Експертка Центру політико-правових реформ Вікторія Дереч пояснює: хоча закон запроваджує нові інструменти для контролю законності рішень місцевої влади, він не усуває головної проблеми. У фінальній редакції нагляд обмежили лише актами, ухваленими в межах делегованих державою повноважень. Це означає, що рішення органів місцевого самоврядування у межах їхніх власних повноважень фактично залишаються поза механізмом державного нагляду. У результаті ключове завдання реформи — створення повноцінної системи контролю законності актів місцевої влади — так і не було реалізовано. Документ став завершальним етапом майже п'ятирічної спроби врегулювати питання державного нагляду за актами органів місцевого самоврядування — одного з елементів незавершеної реформи місцевих державних адміністрацій.

Початково реформа передбачала переформування місцевих державних адміністрацій в органи префектурного типу з чітким фокусом на забезпеченні законності актів ОМС, координації територіальних органів центральних органів виконавчої влади та деполітизації керівництва місцевих державних адміністрацій. Такий підхід був закладений у законопроекті № 4298 (2020 року), однак через концептуальні суперечності, численні редакції та критику стейкхолдерів він так і не був ухвалений. Подальші «двійники» законопроекту намагалися прискорити виконання індикатору Ukraine Facility, але заклали посилення впливу місцевих державних адміністрацій на місцеве самоврядування, що створювало ризик втрати його суб'єктності, і зрештою були відхилені.

Ухвалений Закон запроваджує два шляхи забезпечення законності актів ОМС: перший — через інформування та консультаційну підтримку з боку місцевих державних адміністрацій, другий — через вимоги усунення порушень та звернення до суду щодо скасу-

вання незаконних актів, що загалом можна вважати позитивом. Водночас у процесі підготовки до другого читання звуили предмет нагляду. Планували, що державний нагляд здійснюватимуть за нормативно-правовими актами ОМС, а також за індивідуальними актами (тобто тими, які стосуються конкретних осіб чи ситуацій), що приймаються з порушенням закону, перевищенням повноважень тощо, оскільки основне завдання державного нагляду за законністю — не допустити порушення прав людини в діяльності ОМС.

Однак у фінальній редакції Закон обмежив нагляд лише актами, ухваленими в межах делегованих державою повноважень. Природа делегованих повноважень означає, що вони залишаються у сфері відання того органу, який їх делегує. За реалізацією таких повноважень відповідно до Конституції має здійснюватися державний контроль, а не державний нагляд. Тож новий механізм не вирішує повною мірою ключової проблеми — відсутності нагляду за законністю актів ОМС, які ухвалюються на виконання їхніх власних повноважень.

Мінусом є і те, що в Законі немає норми про запровадження кадрового резерву на посади голів районних державних адміністрацій, що свідчить про відсутність намірів повернути статус державних службовців головам місцевих державних адміністрацій та їхнім заступникам навіть у майбутньому. Також Закон тимчасово передає повноваження із забезпечення законності актів сільських, селищних, міських, районних рад у містах, їхніх виконавчих органів обласним державним адміністраціям. Ці повноваження ОВА здійснюватимуть протягом одного року з дня введення в дію Закону, хоча до моменту введення його в дію на виконання цієї функції можна було підготувати районні державні адміністрації. У підсумку Закон не вирішує головної проблеми — реформа місцевих державних адміністрацій залишається незавершеною.

процесу». Отже, до позивача було застосовано дисциплінарну відповідальність, яка передбачена безпосередньо у статті 46 Закону України «Про вищу освіту», а саме за порушення навчальної дисципліни та Правил внутрішнього розпорядку Національного авіаційного університету, правил проживання в гуртожитку та інших нормативних документів, які позивач зобов'язався дотримуватися відповідно до умов п. 2.3.1. укладеного договору про навчання в Національному авіаційному університеті від 6 серпня 2021 року.

Юридична природа правовідносин, що виникають між здобувачем освіти та закладом вищої освіти, впливає також на характер та зміст відповідальності, до якої може бути притягнений здобувач освіти. У межах виконання освітньої програми та індивідуального навчального плану до здобувача вищої освіти може бути застосований такий захід відповідальності, характерний для осіб, залучених до академічного середовища, як відрахування із закладу вищої освіти.

Передбачена пунктом 5 частини першої статті 46 Закону № 1556 відповідальність у формі відрахування здобувача освіти за порушення умов договору (контракту) пов'язана з невиконанням цивільно-правових зобов'язань, що виникають унаслідок укладення договору (контракту). Такий захід, як відрахування здобувача освіти, є домірним втручанням у реалізацію конституційного права на вищу освіту, якщо особа здобуває вищу освіту за кошти фізичної (юридичної) особи, оскільки він прямо пов'язаний з умовами фінансування надання освітньої послуги як однієї з ключових передумов реалізації конституційного права на вищу освіту;

Київський апеляційний суд у постанові від 3 жовтня 2023 року у справі Паде-ріна В.О. неправильно кваліфікував відповідальність, застосовану до нього, як дисциплінарну та, відповідно, хибно оцінив підставу для відрахування, передбачену пунктом 5 частини першої статті 46 Закону № 1556, тобто застосував указаний припис Закону № 1556, витлумачивши його у спосіб, що не відповідає Конституції України.

Підготовлено за матеріалами КСУ

Щодо примари вступу до Євросоюзу...

Незважаючи на здійснення нашою державою героїчного спротиву окупантам по всій лінії зіткнення, на жаль, інколи доводиться відступати та залишати свої території. Терпіти постійні масовані обстріли мирного населення і ракетами, і безпілотниками, що неминуче тягне за собою не тільки смерть наших людей, а й пошкодження та навіть знищення об'єктів критичної інфраструктури.

Олексій БАГАНЕЦЬ,

заступник Генпрокурора (2000-2002, 2005-2006, 2014-2015 рр.),
заступник голови СЮУ, почесний президент АСУ, віце-президент
Світового конгресу українських юристів, адвокат, заслужений юрист
України, стрілець Тероборони м. Києва, к.ю.н.

В умовах, коли Україна все менше і менше отримує від наших союзників військової допомоги, одочасно Європа продовжує, вибачте, заганяти нас «в стійло», вимагаючи все більше і більше втрачати свої позиції як незалежної і вільної країни, тим самим фактично вводючи відносно нас зовнішнє управління. Тобто, Україні сьогодні доводиться захищатися як від зовнішнього лютого ворога, так і від так званих партнерів які взагалі не звертають уваги на реальну можливість захоплення москалями силою ще більше наших територій, що неминуче потягне за собою збільшення втрат наших людей від війни. Газета «Європейська правда» оприлюднює вкотре вимоги ЄС щодо нашої «європейської перспективи», яка ще до 2022 року, і тим більше зараз, в нинішніх умовах, є малоюмовірною, якщо не сказати правду — зовсім не вірогідною!

Як тверезомисляча людина і не політик, я і раніше не вірив в райдушні перспективи, які нам обіцяла наша влада, щодо вступу в НАТО, і не тільки тому, що розумів повну відсутність для нас реальної вигоди від цього, бо члени НАТО нас туди ніколи не приймуть, бо не хотіли, не хочуть і не будуть воювати із росією, це абсолютно не входило і не входить на тепер в їхні плани. Європейцям значно комфортніше нинішнє мирне життя, без повітряних тривог, без обстрілів, і тим більше без необхідності відправляти своїх військовослужбовців воювати та вмирати за територію України. Це не їхня війна, а тому дивуюся коли, наша влада, як попередня, так і нинішня, переконували українців в обов'язковому досягненні такої мети, яка мовляв, дозволить нам мати необхідні гарантії безпеки і захи-

сту зі сторони членів цього Альянсу, наче нам свого часу не обіцяли їх надати ще при підписанні Будапештського меморандуму. Наївні українці. Так і сталося, адже лише нещодавно, коли вже Україна котрий рік «стікає кров'ю», нам остаточно порадили забути про членство в НАТО назавжди, після чого навіть Володимир Зеленський припинив «піаритись» на цій темі.

А ось, що стосується вступу до Європейського Союзу, то тут ситуація була трохи іншою, хоч і не набагато. Без сумніву перебування України в даному європейському співтоваристві давало нам надію на покращення свого життя, оздоровлення нашої економіки, запозичення новітніх технологій, отримання хороших перспектив для розвитку сільського господарства, а тим більше розширення реального збуту нашої конкурентноздатної сільськогосподарської продукції. І мабуть, найбільш привабливою була надія якнайшвидше впровадити верховенство права у всі складові функціонування нашої держави, в першу чергу, у сферу діяльності органів правопорядку та судочинства, де дійсно ситуація із дотриманням прав людини і громадянина, на мою думку, постійно погіршувалась і погіршується до сьогодні.

Але, час показав, що наші плани і наміри не збігаються зі справжньою метою наших «партнерів», оскільки не про впровадження верховенства права в наше життя вони думали і думають, а виключно про досягнення своїх власних інтересів. Насправді їхньою справжньою метою є ще більше позбавлення України самостійності, незалежності та суб'єктності. І зараз я не буду вдаватися у деталі цих подій під час цієї кровопролитної війни, коли наші європей-

ські сусіди блокували наші кордони, перешкоджали вивозу нашої сільгосппродукції для реалізації на нових ринках Європи, як вони буквально «штурмували» наші залізничні потяги та великовантажні автомашини, висипаючи звідти прямо на землю наше зерно, насіння соняшника, вирощені руками працьовитих українців під час війни. Мовчу я і про те, що частина наших європейських сусідів відкрито веде боротьбу проти нас і сьогодні, категорично заперечуючи навіть саму можливість нашого вступу в ЄС, відмовляється голосувати за надання нам нової фінансової допомоги, край потрібної, щоб вистояти в цій війні! І це не тільки Угорщина, але й Словаччина та Польща, які б вони причини не надумували. А тому потрібно чітко собі усвідомити, що без їх голосів нас ніхто до ЄС не прийме, якби нам не називали такі рішення чисто технічними чи політичними; для нас туди дорога однозначно закрита, як мінімум зараз, а тому українців не потрібно надалі дурити, треба сказати прямо.

Але, нас продовжують обманювати керівні органи ЄС, навіть обіцяючи абсолютно безмотивні способи пришвидшення цього процесу. Так, нещодавно ЄС передав нам нові «умови» для вступу, а точніше — перелік нових вимог, після виконання яких Україна, начебто, буде готовою до такого вступу. Це я оцінюю, як юрист з багаторічним стажем, своєрідним тиском на Україну для поглиблення втрати нами своєї незалежності. Більше того, наші «партнери» навіть не приховують того, що Угорщина вже наклала вето на рішення про вступні перемовини з Україною.

При цьому, треба мати на увазі і той факт, що по таких «суперважливих (начебто) для ЄС» сферах як верховенство права, антикорупція та права людини будуть застосовуватись, так звані, «проміжні критерії», по яких можуть в подальшому з'являтися додаткові «фінальні» вимоги, які спочатку, начебто, не можна було передбачити. Тим більше, що конкретного шляху дій України — Євросоюз так і не передав нашим представникам. Про їх зміст Україні просто порадили зрозуміти лише із виступу головуєчого на засіданні Ради ЄС у Львові в грудні 2025 року та на

підставі «роз'яснювальних брифінгів», які з нами проводяться, тобто сталого документа, який повинна виконати Україна, а також конкретного терміну його дії, фактично досі немає.

Варто ознайомитися з оприлюдненим авторитетним ЗМІ переліком, начебто, нинішніх вимог ЄС до України, то ще раз можна переконатися в тому, що ніхто нас туди приймати не збирається! Посудіть самі: в цьому переліку викладених вимог немає навіть близько тих, які мають безпосереднє відношення до названих як суперважливі, начебто, для ЄС сфери верховенства права, антикорупція і тим більше права людини!

Коли ми перейдемо до з'ясування їх змісту безпосередньо, то побачимо що насправді, вони стосуються, тільки не дивуйтеся, наприклад, розширення юрисдикції (повноважень) НАБУ щодо розслідування кримінальних правопорушень осіб, які перебувають на державних посадах «з високим рівнем ризику». У зв'язку з цим, звертаюся до представників ЄС: чи знають вони, що створені ними в Україні НАБУ і САП, в переважній більшості своїй, насправді розслідують злочини, які не віднесені законом до їх виключної підслідності?! Якщо вони уважно ознайомляться із переліком кримінальних правопорушень, які вчиняються державними посадовцями «з високим рівнем ризику», то побачать, що всі вони підслідні виключно НАБУ, тому виконання такої додаткової їх вимоги тільки ще більше буде відволікати підпорядкованих їм «борців із корупцією» від виконання протидії корупції у найвищих ешелонах влади, для

чого вони, начебто, і створювались. Чи вони взагалі пропонують, щоб НАБУ і САП розслідували також і кримінальні провадження відносно рядових працівників патрульної поліції чи митників в разі пропозиції надання їм неправомірної вигоди в сумі 1000 грн?! Чи вони не розуміють, що їхні нові вимоги ще більш розпоршатають зусилля антикорупційних органів і відволікатимуть їх від розслідування тільки їм підслідних злочинів, вчинених у вищих ешелонах влади?

За більше ніж 10 років існування НАБУ і САП стало зрозумілим, що їхнє дітище та іноземні агенти які їх обслуговують в Україні ніколи не визнають свої недоліки і просто нездатність боротися з корупцією серед високопосадовців і будуть постійно шукати неіснуючі причини цих недоліків.

Щодо вимоги наших партнерів про вилучення із КПК України норми про автоматичне закриття кримінальних прова-

джень у зв'язку із закінченням строків досудового розслідування, моя позиція теж є однозначною. Адже я належу до категорії тих правників, які з самого початку заперечували необхідність прийняття так званих «правок Лозового» і вважав, що це безпечно було і є перешкодою у боротьбі із злочинністю, а тим більше — із корупцією. Але, взявши до уваги, що НАБУ і САП за всі ці роки існування повністю скомпрометували себе в результаті масового ігнорування вимог КПК та Конституції України, схилиюся хіба що до перегляду цієї норми, аби вона не перешкоджала у боротьбі з корупцією у вищих ешелонах влади, вчиненої за обтяжливих обставин, в т.ч. і у складі злочинних організацій, і т.д., але і не провокувала додатково антикорупціонерів до відвертої тяганини у розслідуванні таких корупційних правопорушень, як це, на жаль, широко розповсюджено в їх діяльності. (далі буде)

■ ПРАВА ЛЮДИНИ

ЄСПЛ відреагував щодо українських санкцій

У жовтні 2025 року було винесено перше рішення Європейського суду з прав людини щодо застосування українських санкцій. Його обговорення не вщухає і досі.

В рішенні вказана принципово важлива правова позиція суддів ЄСПЛ про те, що формальна перевірка рішень РНБО та Президента України не відповідає вимогам Конвенції, а національні суди зобов'язані перевіряти наявність фактичних підстав для застосування санкцій і відсутність безконтрольного включення осіб до санкційного списку. При цьому, партнер юри-

дичної компанії AverLex Володимир Єніч зазначив, що все ж саме відповідні державні органи отримали найбільшу користь від цього рішення, оскільки держава отримала вигідне для себе трактування норм Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Про це він наголосив під час свого виступу на Установчому засіданні Комітету

АПУ з санкцій та економічної безпеки, до якого долучились представники з органів державної влади, громадських організацій, які беруть участь у формуванні державної санкційної політики, та адвокати. Як відомо, є наявною судова практика щодо оскарження санкційних указів, але рішення ЄСПЛ сприяло застосуванню процесуальних гарантій під час розгляду звернення осіб зі санкційними обмеженнями.

Підготовлено за матеріалами АПУ

Є за що відзначити українських воїнів

Українським захисникам вдалося зірвали «російську стратегічну наступальну операцію», яку ворог планував на березень.

Таку заяву зробив президент України Володимир Зеленський під час вечірнього відеозвернення 16 березня. Гарант подякував воїнам, які захищають українські позиції та знищують окупанта. «Українські Сили оборони зірвали російську стратегічну наступальну операцію, яку ворог планував на цей березень. І хоча атаки постійні, штурми тривають, але інтенсивність штурмів, масштаб протистояння не той, який був запланований росіянами і був обіцяний їхнім командуванням політичному керівництву росії», — зазначив він. Український лідер зауважив, що така тактика «важлива, адже сила ЗСУ на фронті — це сила абсолютно всіх українських позицій, нашого спілкування зі світом, дипломатії, здатності світу бути з нами, якими б не були виклики».

Також президент України обговорив ситуацію на фронті з головнокомандувачем Олександром Сирським. «Є за що відзначити українських воїнів. Молодці, хлопці», — підсумував він. Нагадаємо, нещодавно головнокомандувач ЗСУ Олександр Сирський заявляв, що Сили оборони України на південному напрямку продовжують поступово просуватися вперед. Тривають бої за звільнення українських населених пунктів. Раніше головнокомандувач ЗСУ інформував, що протягом останніх трьох місяців динаміка втрат російської армії перевищує темпи її поповнення новобранцями.

Підготовлено за матеріалами
Офісу Президента України

Податківці розширюють співпрацю з юридичною спільнотою

У Дніпрі відбулась зустріч в. о. начальника Головного управління ДПС у Дніпропетровській області Юрія Павлютіна з головою Дніпропетровської обласної організації Союзу юристів України Володимиром Доном.

Володимир ДОН,
член Національної спілки журналістів України

Під час заходу сторони підписали Меморандум про співпрацю між Головним управлінням ДПС у Дніпропетровській області та Дніпропетровською обласною організацією СЮУ щодо активізації спільної участі громадськості у процесі реалізації податкової політики.

Підписання документа стало важливим кроком у зміцненні партнерських відносин між податковою службою області та юридичною спільнотою регіону. Меморандум передбачає розвиток системної взаємодії, спрямованої на підвищення рівня правової культури, забезпечення належного застосування податкового законодавства та формування прозорого і передбачуваного середовища для ведення бізнесу.

Особливу увагу приділено обміну професійним досвідом, напрацюванню пропозицій щодо вдосконалення податкового законодавства, а також підвищенню рівня обізнаності платників податків щодо їхніх прав та обов'язків.

Підписання Меморандуму відкриває нові можливості для конструктивного діалогу, оперативного реагування на виклики та спільного напрацювання рішень, спрямованих на розвиток економіки регіону.

Податкова служба Дніпропетровщини і надалі залишається відкритою до співпраці з професійними об'єднаннями задля створення ефективного, справедливого та зрозумілого податкового середовища.

Премія імені Георгія Гонгадзе

Канітула Премії імені Георгія Гонгадзе назвала претендентів на здобуття нагороди у 2026 році.

Ними стали:

Маріан Кушнір — воєнний кореспондент Радіо Свобода. Він є автором документального фільму «Поверніть мені ім'я», присвяченого пошуку зниклих безвісти воїнів та ідентифікації загиблих захисників України. За свою професійну діяльність нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня та «За мужність» III ступеня, зокрема й за порятунок 4-річної дівчинки з палаючого будинку в Білгородці у січні 2026.

Ольга Руденко — головна редакторка та співзасновниця The Kyiv Independent. Вона була фіналісткою Премії імені Георгія Гонгадзе у 2024 та 2025 роках. Ольга отримала міжнародні відзнаки: нагороду «Жінки Європи» в категорії «Жінка в дії» та Freedom Fighter Award від Центру аналізу європейської політики (СЕРА), а в травні 2022 її фото з'явилося на обкладинці журналу Time в проекті про лідерів наступного покоління.

Михайло Ткач — журналіст-розслідувач і керівник відділу розслідувань видання Українська правда з 2021 року, раніше працював журналістом і ведучим програми «Схеми» — спільного проекту Радіо Свобода та UA:Перший. Нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня. У 2025 Михайло став фіналістом Премії імені Георгія Гонгадзе та тричі поспіль очолював рейтинг «Журналісти року» від Інституту Масової Інформації (ІМІ).

Критерії відбору претендентів: відданість принципам та цінностям незалежної журналістики; інноваційність; суттєвий внесок у розвиток окремого жанру чи медіасередовища в цілому; створення матеріалів, що призвели до вирішення або розуміння певних проблем у суспільстві та змін у країні. Ім'я лауреата стане відомим 21 травня, у день народження Георгія Гонгадзе — під час Церемонії нагородження.

«Левовий рик» поставив Тегеран на межу зриву

Операція «Левовий рик», яку Ізраїль у координації зі США розпочав 28 лютого проти Ірану, перевершила за тривалістю 12-денну війну 2025 року (ізраїльська операція «Народ як лев»). Але у двох військових кампаній є відмінності не лише за часом, пояснює ізраїльське військове джерело. Авіації ЦАХАЛу вдається вражати у вісім разів більше об'єктів на території Ірану та «досягати більш віддалених точок та районів, які раніше не були ціллю, наприклад, прибережної смуги та південного Ірану».

Досить оптимістично успіхи військової операції проти Тегерана оцінив і президент США. Увечері 11 березня Дональд Трамп зауважив, що Тегеран знаходиться «на межі зриву». «Це не означає, що ми збираємося припинити це негайно, — сказав глава Білого дому. — Але вони не мають ні військово-морських сил, ні військово-повітряних сил, ні засобів протиповітряної оборони, ні транспорту, нічого. Вони не мають систем контролю». Вашингтон, за його словами, зміг би знищити енергетичну інфраструктуру Ірану «за годину», проте це унеможливило б відновлення країни. «Думаю, у нас усе йде добре. Головне, ми маємо перемогти, перемогти швидко, але перемогти», — сказав Трамп. За його словами, США не можуть повертатися «до війни з Іраном кожні два роки».

Наразі американо-ізраїльські сили хочуть приділити особливу увагу знищенню залишків ядерної промисловості Ірану. «Під час серії ударів, проведених останніми днями в Тегерані, ізраїльські ВПС, діючи на основі точних розвідданих ЦАХАЛу, завдали удару по додатковому об'єкту іранської ядерної програми», — повідомила 12 березня прес-служба ізраїльської армії. Вона уточнила, що атакували комплекс «Талеган» під Тегераном. Прес-служба ЦАХАЛу зазначила: незважаючи на значні збитки, які завдала ядерній інфраструктурі Ірану тогорічна 12-денна війна, «іранський режим продовжував зусилля щодо розвитку та нарощування можливостей, необхідних для розробки ядерної зброї».

Як розповіли джерела ізраїльської новинної корпорації Кап, в останні дні Ізраїль та США якраз обговорювали варіант із посиленням атак на іранські ядерні об'єкти.

У ході дискусій, зокрема, обговорювалося питання щодо перспектив знищення запасів високозбагаченого урану, які, за низкою припущень, так і залишилися під завалами ядерного центру у Фордо після американ-

ської операції «Опівнічний молот» у червні 2025 року. Кап називає операцію зі знищення ядерного матеріалу виходом на фінальну стадію військової кампанії проти Ірану, офіційною метою якої спочатку була зміна влади в Ірані та передача її вуличній опозиції.

При цьому супротивники Ірану відкрито визнають і те, що військові дії не змогли зламати режиму. Як свідчать оцінки американської розвідспільноти, вище керівництво Ірану, яке тепер очолює Моджтаба Хаменеї, всупереч розрахункам США не опинилося на межі краху. Серія доповідей розвідки, на які посилається агентство Reuters, вказує, що іранська влада уникла перевороту, який був однією з офіційних цілей американо-ізраїльської операції, і навіть змогли згуртуватися.

Більше того, представники іранського істеблїшменту «зберігають контроль над іранським суспільством», пояснив один із джерел Reuters. Ізраїльські чиновники високого рангу, яких також цитує агентство, зізнаються, що впевненість у зміні влади в Ірані зникла.

Корпус вартових ісламської революції (КСІР) де-факто тримає у заручниках представників деяких політичних інститутів та їхніх родичів, розповідають джерела опозиційного видання IranWire. За їхніми словами, саме тиск з боку силового апарату призвів до того, що Моджтаба Хаменеї було обрано верховним лідером. «КСІР змусив кількох незгодних членів Ради експертів (спеціального органу, який відповідає за обрання рахбару. — «Ъ») зробити такий вибір, погрожуючи їм та членам їхніх сімей. Їхнє мовчання після голосування, ймовірно, є результатом тих самих загроз», — пояснило порталу інформоване джерело. У цій ситуації іранське керівництво відчуло себе здатним диктувати США та Ізраїлю свої

умови завершення війни. «Єдиний спосіб покласти край цій війні, розв'язаній сіоністським режимом і США, — це визнання законних прав Ірану, виплата репарацій і надання твердих міжнародних гарантій проти майбутньої агресії», — повідомив у соцмережі X ввечері 11 березня президент Ірану Масуд Пе.

При цьому, крім Ірану, люте протистояння Ізраїлю продовжує надавати ліванське угруповання «Хезболла» — один з найважливіших союзників Ірану на Близькому Сході. Увечері 11 березня угруповання завдало Ізраїлю першого з 28 лютого масованого удару: протягом кількох годин по північних і центральних районах єврейської держави було запущено майже 200 ракет у супроводі бойових безпілотників.

Як зазначив у своїй заяві КВІР, обстріл з Лівану був результатом координації між Іраном та «Хезболлою». Хоча дані ізраїльської розвідки свідчать, що ліванське угруповання діяло саме виходячи із власних інтересів. «Рішення «Хезболли» наростити ракетні обстріли свідчить про те, що організація хоче діяти незалежно і змусити Ізраїль скоротити масштаби своєї політики тиску в Лівані, — заявив виданню Ynet високопоставлений ізраїльський чиновник». Тепер Ізраїль замислився над повною ліквідацією «Хезболли», стверджують дипломатичні джерела The Washington Post. Єврейська держава не хоче гаяти час, прораховуючи будь-які політичні ризики, тому що увага президента США Дональда Трампа, який міг би обіграти ізраїльтян, зараз цілком і повністю зосереджена на Ірані.

Від точкових ударів до масштабних бомбардувань

Ситуація зараз виглядає так, що Росія остаточно перейшла від «точкових ударів» до простої моделі — тиснути масою на всіх ділянках фронту. І в цю логіку лягає заява президента, що Росія збирається запускати по 1000 дронів на добу по українських містах та критичній інфраструктурі.

Давайте дивитися на факти. Вчорашній інцидент у центрі Києва — красномовний тому приклад. Можна довго дискутувати, що це було: уламки Ланцета та ПСО, чи реально щось долетіло. Але по суті це не має великого значення. Є сам факт — центр столиці є досяжним для російських дронів. І це ключова зміна. Якщо раніше було відчуття, що основний тиск буде на прикордонні регіони або окремі міста, то зараз логіка змінена. Київ поступово стає такою ж зоною регулярного навантаження, просто з певною затримкою в часі. І далі цього буде тільки більше. Бо коли противник масштабує виробництво і виходить на сотні ударних БПЛА щодня, питання вже не «чи долетить», а «скільки долетить».

Ми ввійшли в ситуацію коли негайно потрібно зробити адекватний захист. Питання: чи є людські та фінансові ресурси у достатній кількості для їх впровадження і масштабування. Можливо є сенс направити бюджетні кошти на захист країни, а не на популістичні роздачі виборцям по 1500 грн? Бо часу на «розкачку» вже немає.

Підготовлено за матеріалами військових публікацій.

Якою є мета нападу на Іран

Схоже, що війна проти Ірану, нарешті отримала свою мету — розблокування Ормузької протоки. І хоча вона заблокована саме через війну, США закликають союзників по НАТО допомогти саме в цьому.

Щоб зрозуміти, коли може завершитися війна, насамперед потрібно з'ясувати її політичні цілі. Представники американської адміністрації називали цілий букет варіантів, що більше схоже на імпровізацію, ніж на продуманий план. І якщо на військовому рівні організація операцій є ефективною, то на політичному рівні існує безліч питань.

Здається, що справжні цілі операції найкраще розуміють в Ізраїлі. Проти якого Іран мав на меті знищення і підтримував антиізраїльські сили на Близькому Сході. Після серії провалів останніх років Іран перебуває у найслабшому стані за довгий час, і для Ізраїлю це можливо кращий момент для нанесення удару. Політичні цілі Ізраїлю у війні зрозумілі: дестабілізація режиму й знищення військової інфраструктури. Це надає можливість відкинути Іран на десятиріччя, примусити займатися внутрішніми проблемами, але не Ізраїлем.

Натомість у випадку США такі цілі виглядають значно менш зрозумілими. Так, Іран має ядерну програму, на яку американці вже давно звертали увагу. Але з цього питання кілька років тривали переговори різної інтенсивності. І нічого не свідчило про те, що бойові дії можуть дати більше

результатів, ніж дипломатія. Та й взагалі є сумніви, що без наземної операції можливо знищити іранську ядерну програму. Авіаудари по ядерних об'єктах уже відбувалися минулого літа, і їхня ефективність вже зрозуміла.

З цих міркувань можна припустити, що США беруть участь у війні проти Ірану передусім тому, що можуть робити це без критичних політичних наслідків усередині країни. А це означає, що американські військові можуть припинити бойові дії щойно такі наслідки стануть відчутними — фактично у будь-який момент.

Втім, припинення бомбардувань Ірану не обов'язково призведе до розблокування Ормузької протоки. Навіть відведення американських авіаносців не зупинить руйнівні наслідки для світової економіки, які відчують і американські виборці. Саме через усвідомлення цього, президент США звертається до союзників по НАТО із закликом допомогти розблокувати прохід нафтових танкерів через Ормуз. Хоча міністр оборони Німеччини Борис Пісторіус визначив чітко: «США та Ізраїль обрали цей шлях». І крапка.

Підготовлено за матеріалами іноземних ЗМІ

Мобільний інтернет під питанням

Умосковській області слідом за Москвою можуть початися відключення мобільного інтернету та зв'язку в рамках «заходів безпеки на федеральному рівні». Про це заявив голова комітету мособлдуми з питань транспортно-дорожнього комплексу та інформаційних технологій Максим Коркін, пише The Moscow Times.

В умовах обмежень він порадив місцевим жителям використовувати для виходу в мережу Wi-Fi, а для дзвінків і надсилання повідомлень — технологію VoWi-Fi. Депутат також повідомив, що в регіоні організовано механізми доступу до соціально значущих ресурсів. До таких ресурсів, за його словами, належать мобільний додаток регіонального порталу держпослуг, портал охорони здоров'я московської області, сервіс єдиної аутен-

тифікації та авторизації, система моніторингу інфраструктури ЖКГ «ЖКГ-Контур», а також цифрові сервіси «Системи 112».

Нагадуємо, що з 5 березня у Москві відключили мобільний інтернет. Місцеві оператори мобільного зв'язку заявили, що перебої викликані «зовнішніми обмеженнями» поза їхнім контролем.

За повідомленням іноземних ЗМІ

Польща збільшує виробництво боєприпасів

До 20 тисяч тонн тротилу під боєприпаси, міни та бомби для всього НАТО робитимуть у Польщі завдяки розширенню виробництва

Завдяки новим лініям виробництва тротилу Польща не лише зможе сама наростити випуск боєприпасів, а і забезпечити таку можливість для всього НАТО. Польська Nitro-Chem підписала з компанією PROZAP S.A. (Grupa Azoty) угоду на проектування нової установки з виробництва тротилу. І вона буде вже другою, дозволяючи суттєво збільшити обсяги постачання вибухівки не лише для Польщі, а і для всього НАТО.

Як пише Defence24, завдяки новому обладнанню промислові потужності мають наростити обсяги випуску TNT до 20 тисяч тонн на рік. Згідно зі словами президента PGZ (Polska Grupa Zbrojeniowa) Адама Лешкевича, на реалізацію проекту знадобиться декілька років. При цьому передбачається як і будівництво нової виробничої лінії, так і розширення вже наявної. Наголошується на тому, що завод Nitro-Chem, який розташований у Бидгощі, є постачальником тротилу не лише для польської промисловості, а і для всього НАТО, у тому числі й США. Тож розширення має великий експортний потенціал.

Це чудові новини, бо одним з критичних вузьких місць у виробництві боєприпасів є дефіцит вибухових речовин. І його подолання суттєво допоможе не лише у нароцтуванні європейських запасів, а й у посиленні Сил оборони України. Так, тротил є важливим компонентом при виготовленні мін, артилерійських снарядів, ручних гранат, авіаційних бомб та іншого. Причому у всьому цьому він може використовуватися й у складі сумішей з іншими речовинами.

Критичним моментом тут є те, що виробництво якісних вибухових речовин потребує розвинутої промисловості. Тому кількість наявних постачальників на ринку не така велика при величезній потребі у різноманітних боєприпасах. Україна наразі не має власних можливостей з виробництва тротилу, тож будь-яке збільшення обсягів виробництва у країнах-партнерах може піти на користь постачанню боєприпасів Силам оборони.

Підготував **Борис ГУЛКЕВИЧ**,
за матеріалами «Діфенс Експрес».

Посла росії викликали «на килим»

Призначеного посла росії у Молдові Олега Озерова, 17 березня викликали до Міністерства закордонних справ та вручили йому ноту протесту у зв'язку з російським обстрілом, що призвів до витоку нафтопродуктів у річку Дністер. У МЗС Молдови на зустріч з Озеровим принесли і пляшку води з Дністра.

«Республіка Молдова рішуче засуджує цей напад, який спричинив витоки нафтопродуктів у річці Дністер, що створило великі ризики для довкілля та безпеки водопостачання Республіки Молдова. Річка Дністер забезпечує водою близько 80% населення країни та 98% мешканців Кишинєва», — йдеться у заяві.

Міністерство закордонних справ наголошило, що такі дії з великим транскордонним впливом загрожують довкіллю, безпеці водопостачання та здоров'ю громадян Республіки Молдова. Нагадаємо, 15 березня уряд Молдови ввів режим екологічної тривоги у басейні

річки Дністер на 15 днів. Президентка Молдови Мая Санду заявила, що причиною забруднення став удар рф по гідроелектростанції в українському Новодністровську 7 березня. Вона звинуватила у надзвичайній ситуації в екології росію. Молдовський прем'єр-міністр Александру Мунтяну оголосив, що Молдова звернулася за допомогою до ЄС через забруднення річки Дністер. 10 березня Молдова скерувала офіційний запит до України через появу маслянистих плям на річці Дністер.

Підготовлено за матеріалами
молдовських ЗМІ

Скільки Шахедів в Ірані?

За даними агентства, авіаудари знизили здатність Ірану виробляти безпілотники, але країна все ще має значні запаси цих апаратів.

Крім того, для їх виготовлення не потрібні складні компоненти: конструкція включає склопластиковий корпус, двигун, базову систему наведення та вибухову частину. Ймовірно, Іран заздалегідь готувався до можливих масованих ударів і розміщував частину виробничих потужностей під землею. За оцінками агентства, іранські військові все ще здатні запускати не менше 20 «шахедів» за одну атаку, а загалом із початку конфлікту було застосовано понад 2100 таких дронів. Розміщення виробництва у підземних спорудах безумовно розумний крок. Але проста навігаційна система означає високу вразливість до РЕБ. З огляду на те, що вже використано понад дві тисячі БПЛА, реальна кількість результативних ударів, імовірно, на порядок менша.

Те, що інтенсивність запусків знизилася приблизно до 20 «шахедів» на добу, може свідчити про втрату значної кількості пускових установок і операторів. Можливо, також частково знищені й запаси дронів. Головне — 20 «шахедів» не створюють серйозної загрози для противника. Такої кількості недостатньо, щоб продавити навіть ослаблену ППО ефектом «дронспау». У такій ситуації логічніше запускати їх не щодня, а хвилями раз на кілька днів. Це підвищує відсоток дронів, які прориваються до цілей.

Якщо Іран не зможе помітно наростити обсяги виробництва та запусків (а без допомоги Китаю це виглядає малоімовірно), країни затоки швидко адаптуються до невеликої кількості ударних БПЛА. У такому разі їхній ефект знизуватиметься. Тепер цікаво побачити інші цифри, а які запаси балістичних ракет має Іран, який темп їх запуску і як він змінюється щодня. Лише тоді можна буде оцінити, на який період і з якою інтенсивністю Іран здатний здійснювати удари за межами власної території.

Підготовлено за матеріалами
іноземних ЗМІ

Соціальний патерналізм та парадигма нової ветеранської політики

► ЗАКІНЧЕННЯ. Початок у №5

Перед українським суспільством на часі постало надзвичайно важливе завдання із забезпечення переходу Захисників і Захисниць від військової служби до цивільного життя, їх ефективної реінтеграції до системи сучасних правових відносин, створення відповідних соціальних гарантій і механізмів їх забезпечення. Низка чинних і діючих нормативно — правових актів, прийнятих за період незалежності України щодо соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей, що заснована на принципі державного патерналізму, не може виконати своє призначення в реаліях сьогодення. Тому виправданною є спроба Кабінету Міністрів України вирішити це питання у запропонованому проєкті Кодексу України «Про захист державності, незалежності та статус захисників держави» (реєстраційний № 14265 від 28 листопада 2025 р.)

Аналіз законопроекту проведений науково-педагогічними працівниками КНЕУ ім. Вадима Гетьмана:

Людмила КОЖУРА,
д. ю. н., професорка,
директорка юридичного інституту

Галина ЛОПУШНЯК,
д.е.н., заслужена працівниця освіти України,
завідувачка кафедри соціоекономіки,
координаторка ЦВРУ

Федір ШУЛЬЖЕНКО,
д. п. н., заслужений працівник освіти України,
завідувач кафедри теоретичної юриспруденції,
співкоординатор ЦВРУ

Віра РИНДЮК,
д. ю. н., професорка кафедри теоретичної
юриспруденції

Богданом СТЕЦЕНКО,
д.е.н., декан фінансово-економічного факультету

Також, слід звернути увагу на надмірне та неконкретизоване делегування нормотворчих повноважень Кабінету Міністрів України. Проєкт Кодексу системно містить формулу «у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України». При цьому не встановлюються межі такого регулювання; не визначено, які саме елементи правового статусу можуть регулюватися підзаконно; не зафіксовано гарантований мінімум прав, який не може бути звужений (наприклад, порядок підтвердження статусу; порядок супроводу ветеранів; порядок реалі-

зації більшості соціальних гарантій; порядок функціонування реєстрів і доступу до них). Це створює ситуацію, коли закон не регулює право, а лише делегує його визначення уряду. Разом із тим, згідно зі ст. 92 Конституції України «Виключно законами України визначаються права і свободи людини та громадянина, гарантії цих прав». Проєкт Кодексу формально проголошує права, але фактично передає їх зміст на рівень підзаконних актів. Це означає, що істотні елементи правового статусу ветеранів визначатимуться не законом, а постаново-

ми Кабінету Міністрів України. Парламент втрачає контроль над обсягом прав і гарантій. Ба більше, Кабінет Міністрів України, таким чином, набуває права первинної нормотворчості, яку, відповідно до ст.ст. 75, 85 Конституції України, уповноважена здійснювати лише Верховна Рада України.

Така модель не відповідає конституційному поділу повноважень, визначених ст. 6 Конституції України.

Наведемо ще декілька прикладів, які свідчать про недотримання вимог законодавчої техніки при підготовці цього проєкту. Так, відповідно до ст. 14 «Захист прав осіб, на яких поширюється дія цього Кодексу» проєкту Кодексу особи, на яких поширюється дія цього Кодексу, мають право звертатися до суду для захисту своїх прав і свобод. Держава гарантує ефективні механізми оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів влади у сфері ветеранської політики. Але ж, відповідно до ст. 55 Конституції України кожному (у т.ч. і ветеранам) гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Очевидним є те, що переписування конституційних положень для окремої категорії осіб до проєкту Кодексу не є коректним і виправданим, оскільки не передбачається якась окрема специфіка судового захисту прав осіб, на яких поширюється його дія. Тут має місце порушення основних вимог законодавчої техніки, зокрема, економічність нормативного тексту, відсутність безпідставного дублювання правових приписів тощо. Множинність правових положень аж ніяк не сприяє ефективному правовому регулюванню відповідних суспільних відносин, і навіть навпаки — шкодить йому.

Ще одним подібним прикладом є ст. 13 проєкту «Відповідальність за порушення законодавства у сфері державної ветеранської політики»: особи, винні в порушенні законодавства у сфері державної ветеранської політики, несуть цивільно-правову, дисциплінарну, адміністративну або кримінальну відповідальність відповідно до

законодавства. Відповідно до п. 8 ст. 90 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 р. № 1861-VI (із змінами) якщо для реалізації положень поданого законопроекту після його прийняття необхідні зміни до інших законів, такі зміни мають викладатися в розділі «Перехідні положення» цього законопроекту або в одночасно внесеному його ініціатором окремому законопроекті. Отже, якщо, особи, винні в порушенні законодавства у сфері державної ветеранської політики, несуть, зокрема, кримінальну відповідальність, то мають бути запропоновані відповідні зміни до Кримінального кодексу України. В іншому випадку, положення цього Кодексу будуть так званими мертвими нормами права.

У теорії юридичної науки «мертвими нормами» права називають законодавчі положення, які формально існують у законодавстві, але не застосовуються на практиці, тобто втрачають своє соціальне, ціннісне — правове значення через відсутність їх реалізації в поведінці фізичних та юридичних осіб, що робить їх нефункціональними, незважаючи на їх наявність. Норми права у цій сфері мають бути цілісними, передбачуваними та прозорими, але при цьому варто зосередити увагу на детальній перевірці інших нормативно-правових актів, які регулюють чи зачіпають дані правовідносини, аналізі норм на предмет колізій та відповідності міжнародним стандартам прав людини.

Окремі положення проекту потребують додаткової оцінки з точки зору їх відповідності Конституції України. Так, ст. 8 проекту передбачаються підстави для відмови у наданні статусу та для позбавлення осіб права на державну підтримку у разі наявності обвинувального вироку за вчинення окремих категорій злочинів. При цьому не визначається перелік конкретних видів державної підтримки, які можуть бути обмежені; не встановлюються строки такого обмеження; не передбачається механізм індивідуальної оцінки пропорційності відповідного обмеження. Зазначене може створювати ризик порушення принципів правової визначеності та пропорційності, що є складовими верховенства права (ст. 8 Конституції України), а також принципу рівності громадян перед законом (ст. 24 Конституції України). Крім того, делегування значного обсягу регулювання Кабінету Міністрів України без визначення меж такого регулювання суперечить положенням ст. 92 Конституції України, відповідно до яких права і свободи людини та громадянина і гаран-

тії цих прав визначаються виключно законами України.

Щодо відповідності міжнародним стандартам проекту Кодексу, то частково враховано загальні принципи людської гідності (ООН); право на соціальний захист (ICESCR); недискримінація за статусом служби (декларативно). Не враховано норми Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (CRPD) (відсутній право заснований підхід, домінує «допомоговий»); стандарти ILO щодо реінтеграції ветеранів у ринок праці (немає гарантій проти дискримінації при працевлаштуванні; обов'язків роботодавців; механізмів перекваліфікації як суб'єктивного права); практику ЄСПЛ (не передбачено індивідуалізованої оцінки обмежень прав; автоматизм санкцій за судимість).

Щодо економічних та фіскальних прогалин проекту Кодексу України «Про захист державності, незалежності та статусу Захисників держави», то фінансово-економічна архітектура Кодексу зосереджена переважно у розділі III (ст. 10–12), а також у нормах щодо функціонування Єдиного державного реєстру ветеранів. Водночас, базові фінансові положення сформульовані загально. Фінансування створення і функціонування Єдиного реєстру також визначене узагальнено — за рахунок державного бюджету, міжнародної допомоги та інших джерел. Наприклад:

- фінансування здійснюється за рахунок державного та місцевих бюджетів та інших джерел;
- обсяг коштів визначається законом про Державний бюджет;
- органи місцевого самоврядування можуть надавати додаткове фінансування. Норма має факультативний характер («можуть»), не встановлює мінімального стандарту та не містить компенсаційного механізму з боку держави;
- передбачене залучення міжнародної допомоги (ч. 1 ст. 11 проекту «Україна має право залучати міжнародні гранти, кредити та технічну допомогу для фінансування програм ветеранської політики», ч. 2 ст. 11 «Міжнародна допомога може спрямовуватися на: реабілітацію та медичні програми; освітні проекти; інфраструктуру ветеранських просторів; програми соціальної адаптації; підвищення доступності, якості та ефективності послуг... у тому числі шля-

хом цифровізації послуг, модернізації Єдиного реєстру». У нормі відсутні вимоги щодо оцінки боргових ризиків (для кредитів), інтеграції донорських коштів у бюджетні програми та забезпечення фінансової сталості після завершення проектів;

– встановлено загальні вимоги до публічної звітності та аудиту (ч. 1 ст. 12 «Усі видатки на фінансування державної ветеранської політики підлягають публічному обліку та звітності»; ч. 2 ст. 12 «Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну ветеранську політику, щорічно публікує у відкритому доступі звіт про використання коштів на фінансування державної ветеранської політики»; ч. 3 ст. 12 «Рахункова палата України здійснює аудит витрат у сфері державної ветеранської політики»). Норми не встановлюють вимог до структури звіту, показників ефективності, періодичності та пріоритетів аудиту, що знижує управлінську цінність фінансового контролю.

Економічною прогалиною проекту кодексу є те, що відсутня вартісна модель ветеранської політики. Проект не містить оцінки чисельності отримувачів за категоріями; методики розрахунку вартості гарантій; прогнозу середньо- та довгострокового бюджетного навантаження; сценарного аналізу зростання контингенту ветеранів у післявоєнний період. Формула «обсяг коштів визначається законом про Державний бюджет» не замінює обов'язку держави здійснювати фіскальне планування та оцінку регуляторного впливу. Це створює ризик виникнення непокритих бюджетом зобов'язань та потенційних судових претензій у разі недофінансування гарантованих прав.

Недоліком є і розмитість розподілу фінансової відповідальності між рівнями бюджету (ч. 3 ст. 10 «Органи місцевого самоврядування можуть ... надавати додаткові

гарантії...»). Норма про можливість фінансування додаткових гарантій органами місцевого самоврядування не містить мінімального державного стандарту послуг; механізму компенсації делегованих повноважень; правил міжбюджетного вирівнювання. Економічний наслідок — формування територіальної нерівності доступу до ветеранських послуг, залежно від фінансової спроможності громад, що суперечить принципу рівності соціальних гарантій. Таке формулювання сприяє виникненню ризику перекладання фінансового тягаря на громади без ресурсів, що може спричинити зростання соціальної напруги між регіонами.

Наступним недоліком є використання міжнародної допомоги без вбудованої логіки сталості (ч. 1–3 ст. 11). Залучення грантів, кредитів та технічної допомоги передбачене без оцінки боргових ризиків для кредитних ресурсів; механізму інтеграції донорських програм у державні бюджетні

такому формулюванні не визначає головного розпорядника бюджетних коштів; не встановлює вимог до планування повної вартості життєвого циклу Реєстру (створення, модернізація, кіберзахист, резервування, аудит); допускає використання «інших джерел фінансування» без обмежень, що створює ризики конфлікту інтересів і непрозорості; не містить вимог до фінансової звітності саме по Реєстру як окремому інфраструктурному об'єкту. З огляду на тривалий строк зберігання даних та масштаб користувачів, існує ризик хронічного недофінансування цифрової інфраструктури та кіберризиків, що може призвести до збоїв у роботі сервісу, втрати даних, а також до посилення корупційних ризиків.

Відсутній облік податкових та неподаткових втрат бюджету. Проект Кодексу передбачає звільнення окремих категорій осіб від сплати адміністративного збору за отримання адміністративних послуг, а також встановлює пільги зі сплати подат-

диференціації за рівнем потреб; дохідних або соціальних критеріїв; економічної пріоритетності програм. За обмежених бюджетних ресурсів це знижує соціальну віддачу кожної бюджетної гривні та ускладнює фіскальну стійкість системи.

Відсутнє результативно-орієнтованого бюджетування. Хоча проект Кодексу встановлює вимоги до публічного обліку та звітності видатків, а також передбачає проведення аудиту Рахунковою палатою України (ч. 1–3 ст. 12), у ньому відсутні вимоги щодо структури звіту, показників результативності та періодичності аудиту, що обмежує управлінську та фіскальну ефективність фінансового контролю. Таким чином, фінансування ризикує залишитися процесним, а не результативним, що може призвести до неефективного використання коштів; формалізованої звітності без управлінських рішень.

Не враховані адміністративні витрати системи супроводу. Проект Кодексу передбачає обов'язкову систему супроводу ветеранів, що здійснюється фахівцями із супроводу, які мають надзвичайно широкий функціонал, що охоплює правничу, соціальну, психологічну, медичну, реабілітаційну, освітню та інші сфери. Водночас Кодекс не містить жодних норм щодо чисельності персоналу, стандартів навантаження та джерел фінансування оплати праці і адміністративних витрат цієї системи, що створює ризики кадрового дефіциту, перевантаження та нерівної якості послуг.

Не передбачено фінансове планування для меморіальної інфраструктури. Проект Кодексу гарантує безоплатне встановлення намогильних споруд для окремих категорій осіб, а також передбачає розбудову меморіальної інфраструктури, включно з пам'ятними знаками, меморіальними дошками, кенотафами, музеями та найменуванням об'єктів. Водночас у Кодексі відсутні положення щодо оцінки капітальних і довгострокових витрат на створення та утримання такої інфраструктури, а також не визначені джерела фінансування відповідних зобов'язань органів державної влади та місцевого самоврядування, що створює ризик хронічного недофінансування та нерівномірності реалізації гарантій.

Звичайно, правове регулювання ветеранської державної політики, правового статусу та соціального захисту ветеранів, захисників державності, постраждалих учасників протестів та інших залучених осіб потребує упорядкування і модернізації. Однак, для удосконалення законодавчого регулюван-

Економічний наслідок — формування територіальної нерівності доступу до ветеранських послуг, залежно від фінансової спроможності громад, що суперечить принципу рівності соціальних гарантій.

програми; визначення джерел фінансування на утримання створеної інфраструктури після завершення донорських проєктів. Це формує ризик фінансової фрагментації політики, залежності від зовнішнього фінансування та появи інфраструктурних активів без сталого бюджетного утримання.

Недооцінена і повна вартість життєвого циклу Єдиного державного реєстру (ч. 18 ст. 7 «Фінансування витрат, пов'язаних із створенням та функціонуванням Єдиного реєстру, його підсистем і програмно-технічних засобів, а також публічної частини Єдиного реєстру, здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, міжнародної технічної та/або поворотної чи безповоротної фінансової допомоги, інших джерел фінансування, не заборонених законодавством»). Фінансування створення та функціонування Реєстру визначено загально без розрахунку капітальних і операційних витрат; витрат на кіберзахист, резервування, інтеграцію з іншими реєстрами; вимог до незалежного IT-аудиту; заборони конфліктних «інших джерел» фінансування; розрахунку витрат на масштабування при зростанні кількості ветеранів. Ця норма в

ків, зборів та інших платежів до бюджету, що формує прямі та непрямі втрати доходів бюджетів без визначення механізмів їх компенсації та без фінансово-економічного обґрунтування. Тобто проєкт не передбачає оцінки втрат доходів бюджетів; механізмів компенсації відповідним надавачам послуг; включення таких втрат до бюджетного планування як «податкових витрат». Це створює прихований фіскальний дефіцит та спотворює реальну вартість державних гарантій.

Відсутній принцип адресності та економічної пріоритетності. Проект Кодексу поширює дію державних гарантій на надзвичайно широке коло категорій осіб, включно з ветеранами різних історичних періодів, членами їхніх сімей, іноземцями, постраждалими учасниками Революції Гідності, працівниками юридичних осіб, залученими до забезпечення заходів оборони, та членами їхніх сімей (преамбула; ч. 2 ст. 6). Такий підхід істотно розширює потенційний контингент отримувачів соціальних гарантій без належної оцінки фіскального впливу. Тобто Проект Кодексу поширює гарантії на надзвичайно широке коло категорій осіб без

ня цих відносин має бути здійснена не кодифікація норм, що регулюють цю сферу, а їх консолідація в одному законодавчому акті з одночасною відміною інших законодавчих положень і підзаконних актів. Тоді цей закон отримає статус спеціального закону, що має в системі законодавства пріоритетне значення по відношенню до інших (після конституційних законів) нормативно-правових актів. На сьогодні, базовим актом у цій сфері залишається Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Також, проект Кодексу слабкий у фінансовій архітектурі. Фактично він створює широкі зобов'язання без фінансового забезпечення; не забезпечує фінансової керованості системи; не містить механізмів довгострокової стійкості.

З огляду на викладене, проект Кодексу України «Про захист державності, незалежності та статус захисників держави» у запропонованій редакції не може бути рекомендований до прийняття як кодифікований законодавчий акт. Необхідно переглянути форму правового регулювання та відмови від формату кодексу та внесення системних змін до чинного базового законодавства у сфері ветеранської політики (в першу чергу мова йде про Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», який (виходячи з преамбули) визначає правовий статус ветеранів війни, забезпечує створення належних умов для їх життєзабезпечення, сприяє формуванню в суспільстві шанобливого ставлення до них) та об'єднання їх в одному нормативному акті. Тобто провести інкорпорацію законодавства, що регулює сферу цих особливих суспільних відносин.

Також, необхідно усунути дублювання з чинним законодавством; визначити чіткий перелік актів, що втратять чинність; чітко врегулювати обсяг і межі прав та соціальних гарантій; механізми реалізації та захисту прав; критерії пропорційності обмежень прав у випадках, передбачених законопроектом. Серед потенційних ризиків ухвалення Кодексу в такій редакції можна передбачити конституційні подання щодо окремих положень; неоднакову судову практику; посилення ролі підзаконного регулювання всупереч парламентському; зниження реальної захищеності ветеранів; ризик звуження прав під приводом «порядку, встановленого Кабінетом Міністрів України». Найбільші ризики пов'язані з тим, що задекларовані норми потребують значного фінансування, інституційної спроможності та чіткого механізму реалізації.

Оскарження рішень закордонних виборчих дільниць

Під час законодавчого врегулювання питання оскарження рішень закордонних виборчих дільниць необхідно дотриматися чинної інстанційної підсудності.

Про це сказала суддя Верховного Суду в КАС, секретар судової палати з розгляду справ щодо виборчого процесу та референдуму, а також захисту політичних прав громадян КАС ВС Жанна Мельник-Томенко.

В межах засідання обговорили механізми врегулювання на законодавчому рівні спірних питань щодо участі у виборах громадян, які перебувають за кордоном. Одне з таких питань — процедура оскарження рішень закордонних виборчих дільниць.

Жанна Мельник-Томенко наголосила на необхідності дотримання міжнародних стандартів, які передбачають можливість оскарження таких рішень в адміністративному та судовому порядку. При цьому можливість судового оскарження відповідних рішень має бути гарантована в будь-якому випадку. Суддя зауважила, що під час напрацювання законодавчих змін необхідно уникнути конфлікту юрисдикцій між ЦВК і судами.

Крім того, вона зазначила, що відповідно до КАС України адміністративний позов щодо рішень дільничних виборчих комісій подається до місцевого загального суду як адміністративного суду за місцезнаходженням відповідної комісії. За тим самим територіальним принципом оскаржуються рішення окружних комісій — до окружних адміністративних судів.

Оскільки сьогодні за кордоном перебуває значна кількість українців і, відповідно, обговорюється питання створення широкої мережі закордонних виборчих дільниць, Жанна Мельник-Томенко запропонувала розглянути можливість утворення квазісудового органу, який розглядав би скарги щодо закордонних виборчих дільниць, а його рішення чи дії можна було б оскаржувати в суді. Таким органом може бути ЦВК або певна структура в її складі. Однак необхідно розробити відповідну процедуру та наділити такий орган зазначеними повноваженнями.

У будь-якому разі має бути передбачена можливість остаточного оскарження до суду. Жанна Мельник-Томенко зауважила, що поки що це лише ідея — напрямок, у якому можна мислити стосовно врегулювання порушеного питання.

Також дискутується питання інстанційної підсудності справ відповідної категорії. КАС України визначає, що справи незначної складності розглядає місцевий суд (територіально наблизений до позивача) за правилами адміністративного судочинства; більш складні справи щодо рішень окружних виборчих комісій — окружний адміністративний суд, а в окремих випадках — апеляційний адміністративний суд, розміщений у Києві. Оскарження рішень ЦВК належить до підсудності Верховного Суду.

Жанна Мельник-Томенко зазначила, що позиція суддів полягає в тому, щоб законодавець, урегулюючи питання оскарження рішень закордонних виборчих дільниць, дотримався наявної конструкції предметно-інстанційної підсудності. Підсумовуючи, доповідачка наголосила на необхідності дотримання чинної інстанційної підсудності у справах щодо оскарження рішень закордонних виборчих дільниць.

Підготовлено за матеріалами КАС ВС

Аналіз проєкту «Стратегії розвитку НАПНУ»

Президенту Національної академії Правових наук України, академіку НАПрН, Журавлю В.А. Президії НАПрН України щодо проєкту Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2026-2030 роки. Текст проєкту несистемний і компіляційний, що може свідчити лише про робочу версію Стратегії НАПрН України. Його логіка і взаємопов'язаність цілей та можливих ідей значною мірою підмінена химерними, залакованими термінами з політологічної та піарної лексики.

О. КОПИЛЕНКО,

д.ю.н., академік НАН України, заслужений юрист України

Степан ГАВРИШ,

д.ю.н., академік НАПНУ, професор Національної юридичної академії ім. Ярослава Мудрого

Неможливі для здійснення завдання, перелік абстрактних питань і застарілих тем свідчать про глибокий застій науки та планування її розвитку. Це вказує не стільки на реальну спробу повернути собі особливу роль в дослідженнях і розвитку української держави і права, скільки на намагання зберегти хиткий інституційний статус та бюджетне фінансування.

У тексті немає очікуваної наукоємності та глибокого розуміння актуальних проблем сучасності. Він надто формально-бюрократичний, щоб бути авангардною вітриною найбільшого центру права України. Найпершим недоліком проєкту є його несподівана «гінізація» — приховування авторського колективу, який мав би взяти на себе відповідальність за змістовне наповнення майбутнього (5-річного) розвитку Академії в широкому контексті. Все це переконує, що проєкт Академії готувався поспіхом, не робочою групою під керівництвом першого віце-президента, а скоріше, помічниками і референтами, без належної науково-прикладної експертизи, позиції провідних академіків і член-кореспондентів.

Не випадково за час, що минув після виборів керівництва НАПрН України, не з'явилося, здається, жодного публічного виступу президента, віце-президентів з актуальних і гостро дискусійних питань, пріоритетів та перспектив розвитку держави і суспільства, а також проблем діяльності самої Академії.

1. Масивний текст (63 аркуші) проєкту «Стратегії» побудовано на лінійному статистичному принципі, що фіксує чинну (об'єктивно-суб'єктивну) проблематику і

трансформує її в план, заходи, завдання на невизначене майбутнє. Перемішування величезного об'єму різних тем, протилежних за суттю і часто несумісних між собою. З одного боку — демократія, лібералізація, розширення бази прав і свобод, навіть «адаптація», але не імплементація, до ЄС, і одночасно жорсткі обмежувальні заходи в плануванні пріоритетності розробки «правового режиму на тимчасово окупованих територіях України», «надзвичайні режими», «військової адміністрації», «бюро воєнної юстиції».

Включення до стратегічного планування всіх питань поточної господарсько-адміністративної роботи виконавчих структур Академії («оформлення документів на землю, оцінка збитків і виконання комплексу невідкладних робіт» тощо). Складається враження, що метою проєкту була не концептуалізація цілей і завдань Академії, а формування пасивного процесу інституційного виживання через створення суб'єктивного, вкрай складного для розуміння місця і ролі НАПрН України в ідеологічній, науковій і дослідницькій діяльності як інтелектуального центру проблем держави та права.

2. «Захоплює» вступ проєкту: із SWOT-«аналізом» («Strengths, weaknesses, opportunities, threats»), накладений на «цільові вектори». Майже феншуй-гармонізація реальності із існуючими можливостями. Справа в тому, що традиційний SWOT-аналіз справді може застосовуватися на початку детального дослідження внутрішнього і зовнішнього середовища Академії з метою узагальнення потенціалу і вироблення таким чином ефективних рішень, слабких і сильних відповідей чи сигналів. Однак, він

зайвий для роботи з різними внутрішніми дрібними проблемами, як от вік академіків і член-корів, недостатній бюджет, перевага викладачів над науковцями і практиками тощо і направлених на зовнішніх суб'єктів — політичну владу, громадські спільноти, наукові центри, суспільство.

3. Документ не зорієнтований на ідеї, інновації і критично відірваний від об'єктивної реальності, що формується як абсолютно нова дійсність, і одночасно володіє значними елементами невизначеності, які дають можливість впливати на їх потенціал і розвиток. Тому поспішною є оцінка безпекової ситуації, яка заважає прогресу Академії, бо «істотно ускладнюється умовами правового режиму воєнного стану». Проте в ньому живе і діє вся країна, що створює бойові лазери, безпілотники з ШП, роботизовані комплекси, будує заводи, тощо. Потрібні інновації і нові ідеї, а не втеча від них в пошуках «ідеального світу»: Натомість, 36 його аркушів присвячені, вже за традиційною схемою, різноманітним темам дисертаційних досліджень, які здебільшого ігнорують або підмінюють нову реальність.

4. Проєкт — недієздатний синтез із сотень намірів дійти повсюдно («викласти, здійснити, розробити, розглянути, підготувати, забезпечити, створити, реалізувати, сприяти, розвивати, використати, ініціювати, оптимізувати, формувати», тощо) і такого ж використання планів «проникнути і закріпитись» — у всі можливі сфери життя та інституційної діяльності: від органів місцевої влади до Національної академії наук, Мін'юсту, Верховної Ради, для надання їм науково-експертної підтримки та «укладання меморандумів про співпрацю». Крім того, участь в розробці нової Конституції України, забезпечення якоїсь чином «провідної ролі НАПрН України у розв'язанні складних правових колізій, що потребують доктринального тлумачення права». Жодних механізмів чи операційних способів, як перетворити Академію на «всюдисущу і всепотрібну» не наведено.

5. Невідомі автори проєкту Стратегії взагалі уникають опори на існуючу реальність — кризу української держави, демократії, суверенітету, політичної системи, розподілу влад, систем стримування і протитяг тощо.

6. Проблемою може виявитись компетенція проекту. Наприклад, він описує як «вкрай затребуване» видання «спільно з Конституційним Судом України науково-практичного коментаря Конституції України, підготовленого на основі сучасних досягнень юриспруденції». Однак, згідно з Конституцією України, КСУ не лише здійснює офіційне тлумачення Конституції України, що виключає можливість «вкрай затребуваного коментаря», а є незалежним, що не передбачає жодних форм його співпраці з НАПрН України чи іншими суб'єктами. Більше того, його повноваження вичерпно окреслені у ст. 150 Конституції України. Рішення і висновки його не можуть бути оскаржені. Судді мають право лише на письмову окрему думку, але не на коментарі.

Ще більш проблемними є плани долучитися до розробки «Концепції і Стратегії національної безпеки і оборони, колізійної вже за наміром і нездійсненої через особливу специфіку теми, що потребує не тільки вищих допусків до державної таємниці, а й спеціальної компетенції. Сюди можна віднести і «поглиблення стратегічного партнерства з органами влади», що може бути розцінено як спробу впливати на їх рішення і нести корупційну загрозу. У проекті Стратегії та в інших звітах рефреном також йдеться про участь членів Академії в роботі консультативних, дорадчих органів при Президентові України, що подається як визнання авторитету Академії і можливість посилення її «впливу».

7. У проекті йдеться про участь у розробці близько 800 законопроектів і підготовці «понад 1000 науково-правових висновків до проектів нормативно-правових актів та актів правозастосовної діяльності». Залишаючи осторонь питання ексклюзивності такого виду діяльності (зараз, зокрема, це робить будь-який потужний юридичний факультет – варіюються лише кількісні показники), слід коротко зупинитися на завданнях Академії в рамках закону «Про правотворчу діяльність». Зараз у цьому законі згадується лише НАН України, яка раз на п'ять років має готувати наукову концепцію розвитку законодавства України.

Саме тому НАПрН, яка позиціонується як «провідний експерт», варто було б зосередитися на стратегічних викликах переходу від все ще напіврадянської, напівлобістської, олігархоспрямованої системи національного права на сучасний конкурентний рівень, де право відіграє або стимулюючу роль, або стає гальмом для прогресу нації.

У проекті стратегії навіть не згадуються такі засадничі документи, як, наприклад «доктрини, стратегії для розробки документів прогнозування розвитку України», «зелені» та «білі» книги, що прямо передбачені цим законом. Реалізація цих завдань і підготовка цих документів, якраз стала б проявом виключної ексклюзивності Академії. До речі, колись подібні різнокольорові книги намагалися випускати деякі громадські центри, та це були лише замовні грантові пошуки без належного потенціалу.

8. Знову про модні терміни. Неясно, як впливає на стратегію розвитку Академії «місія» і «візія», які повторюють вже відомі задачі, або ставлять майже фантастичні цілі на тлі жорсткої реальності: «Утвердження НАПрН України як провідного вітчизняного науково-експертного центру з формування та реалізації державної правової політики...».

При цьому, що основою Академії, її переважним, практично монопольним науковим ресурсом, є викладачі університетів (92%). В абсолютній більшості без практичної, політичної, законодавчої, адміністративної підготовки і досвіду, які від студента і асистента кафедри, через учбові лекції за підручниками, дисертації, що оцінюються у вузьких і закритих наукових центрах, стають член-корами та академіками. Ігнорування вчених із вагомим політичним, адміністративним і законодавчим досвідом, агресивна опозиція до них, ігнорування їх унікальних знань і можливостей, внутрішній непотизм, кумівство і цехова солідарність, ослаблюють НАПрН України, роблять її лише центром конфлікту, а не розвитку.

Власне це наочно демонструє проект, в якому йдеться про «недостатній рівень внутрішньої монолітності Академічної спільноти» і «наявність окремих деструктивних проявів окремих членів Академії» (хоч би

текст вчитали). Що означає «внутрішня монолітність»? Академія неможлива без вільного обміну думками і наукової свободи. А завдання керівництва, до речі, якраз і полягає в забезпеченні цієї, іноді незручної, свободи.

9. Позитив проекту Стратегії. Він дає чітке розуміння реального потенціалу його авторів і динаміку процесу подальшого існування академії та її розвитку, втрати наукового, інтелектуального та організаційного лідерства. Потрібна глибока і системна реформа, фундаментальна зміна парадигми всієї «операційної системи» Академії. Це може дозволити вплинути на хід подій і вийти на спільну дискусію про справжню, а не фантазмагоричну, формально надуману розробку Стратегії НАПрН України. Потрібно зосередитись не на образах, опонуванні і «полюванні на відьом», а на реалістичному аналізі стану справ, можливостях і кристалізації цілей.

10. Найкраще було б зосередитись на створенні лаконічної концепції Стратегії. Цілісної, структурно збалансованої системи поглядів, ідей, теоретичних задумів.

11. Автори проекту Стратегії, якщо вони справді прагнуть реального науково-прогностичного розвитку Академії, мусять розуміти, що такий документ є одночасно своєрідним прогнозом розвитку української держави, її інститутів, правової системи і плюралістичної демократії. Це квінтесенція наукового осмислення, моделювання, конструювання майбутньої держави українців. У цьому полягає історичний виклик для НАПрН України і єдиний шанс увійти у майбутні підручники з історії і права.

З пропозицією: довести викладене до всіх членів НАПрН України як єдину можливість започаткувати прозорий, відкритий і добросесний діалог – дискусію про пошук шляхів розвитку Академії.

Правова доктрина розвитку цифрових технологій КНР:

Рецепції для української інноваційної політики

Правова модель Китайської Народної Республіки поєднала ринкові стимули з партійно-ідеологічним контролем та оборонним плануванням.

Олександр КРАВЧУК,
заступник начальника відділу Департаменту
забезпечення діяльності МВС України

Петро БІЛЕНЧУК,
к.ю.н., професор Європейської
академії з прав людини

Тетяна ОБІХОД,
кандидат фізико-математичних наук, старший науковий
співробітник Інституту ядерних досліджень НАН України

Цифрові технології, як об'єкт правового регулювання у КНР

Китайська Народна Республіка (КНР) посідає особливе місце в процесі розвитку цифрових технологій. За рівнем законодавчої активності у сфері цифрових технологій КНР перевершила всі інші держави. Починаючи з 2022 року КНР послідовно ухвалює галузеві нормативно-правові акти, випереджаючи навіть Євросоюз, чий Акт про штучний інтелект (AI Act) набув чинності лише в серпні 2024 року.

При цьому китайська правова модель принципово відрізняється від ліберально-демократичних підходів: вона поєднує ринкові стимули з партійно-ідеологічним контролем, оборонним плануванням.

Для України актуальність дослідження цієї моделі є багатовимірною. По-перше, наша країна перебуває у стані збройного конфлікту з росією, яка стратегічно наближена до КНР й безпосередньо відчуває вплив китайських технологій у сфері безпілотних систем, засобів радіоелектронної боротьби та інформаційних операцій. По-друге, Україна, рухаючись курсом євроінтеграції, має адаптувати законодавство до права ЄС і будувати власну систему безпеки у сфері цифрових технологій. По-третє, хаотичне й несистемне нормативно-правове регулювання у сфері цифрових технологій в Україні створює ризики й загрози, пов'язані як

з іноземним технологічним проникненням, так і втратою конкурентоспроможності у постконфліктному відновленні Верховна Рада України. (2022). Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» № 2163-VIII (зі змінами).

Отже, аналіз китайської правової моделі регулювання у сфері цифрових технологій є не академічним завданням, а прикладною необхідністю для формування ефективної інноваційної політики України.

Для того, щоб з'ясувати чи є китайська правова доктрина регулювання цифрових технологій цілісною і свідомо сконструйованою моделлю, що забезпечує конкурентні переваги в умовах глобального технологічного суперництва, — і якщо так, які її елементи становлять загрозу для України, а які можуть бути адаптовані до її правової системи? Дослідження має відповісти на ряд взаємопов'язаних питань, а саме: 1) яким чином ідеологічна доктрина Комуністичної Партії Китаю (КПК) трансформується у юридичні обов'язки у сфері цифрового технологічного розвитку? 2) яку роль відіграє концепція цивільно-військового злиття у формуванні структури цифрової технологічної галузі КНР і які правові наслідки вона має для інших держав? 3) чому Китай обрав послідовну (а не превентивну) модель регулювання сфери цифрових технологій і в чому її переваги та недоліки у порівнянні з підходами ЄС? 4) які конкрет-

ні законодавчі регуляторні акти необхідно прийняти Україні для захисту від цифрових технологічних загроз та ефективного використання їх можливостей?

Відповідь на ці питання вимагає аналізу джерел права КНР (законів, стандартів, урядових програм), порівняльного дослідження підходів ЄС і США, а також оцінки наявного стану законодавства України у відповідних сферах. Слід звернути увагу на те, що у статті свідомо не розглядаються питання, пов'язані із застосуванням технологій електронного інтелекту як таких: стаття зосереджена виключно на правовому аспекті розвитку цифрових технологій — правотворчості та механізмі правового регулювання.

Аналіз нормативно-правового регулювання цифрових технологій у КНР

З метою здійснення комплексного порівняльно-правового аналізу нормативно-правового регулювання сфери цифрових технологій у КНР та розроблення науково-обґрунтованих рекомендацій для вдосконалення законодавства України необхідно: з'ясувати ідеологічні і конституційно-правові засади стратегії розвитку цифрових технологій КПК, зокрема доктрину «виробничих сил нового якості»; проаналізувати трифазову модель нормативно-правового регулювання у сфері цифрових технологій в КНР та виявити її відмінності від підходів у ЄС і США; дослідити механізм правового регулювання реалізації концепції цивільно-військового злиття та її вплив на міжнародне право; охарактеризувати галузеве законодавство КНР щодо використання та розвитку електронного інтелекту, квантових технологій, нейроінтерфейсів і водневої енергетики; виявити загрози для безпеки України, пов'язані із реалізацією китайської стратегії розвитку цифрових технологій; сформулювати конкретні пропозиції щодо вдосконалення законодавства та регуляторної політики України із зазначених питань.

Тобто йдеться про міждисциплінарний

характер предмета дослідження, якій зумовлює застосування у якості методологічної основи:

1) методу порівняльно-правового аналізу для порівняння нормативно-правових актів і регуляторних моделей різних правових систем — китайської (соціалістичної правової сім'ї), континентальної (ЄС) та загального права (США), що дозволяє здійснити порівняння на трьох рівнях: по-перше, на рівні принципів і доктрин (наприклад, принцип «регулювання через ліцензування» у КНР проти «регулювання через оцінку ризику» в ЄС); по-друге, на рівні механізму правового регулювання (законів, підзаконних нормативно-правових актів, стандартів); по-третє, на рівні правозастосовної практики та механізмів контролю;

2) системного методу для дослідження китайського законодавства у сфері цифрових технологій як цілісної системи із взаємопов'язаними елементами, а не як сукупності розрізнених нормативно-правових актів;

3) функціонального методу для виявлення реальних (а не задекларованих) функцій інститутів та правових норм, справжніх бенефіціарів регулювання та оцінки реальної ефективності правових засобів, зокрема за результатами аналізу «Тимчасових положень про генеративний штучний інтелект» КНР (2023 рік) з'ясовано, що поряд із задекларованою функцією забезпечення безпеки ці норми реалізують функцію ліцензійного контролю доступу на ринок і функцію включення механізму цензури в технічну архітектуру систем.

4) формально-юридичного методу для точного відтворення і тлумачення нормативних положень китайського, європейського та американського законодавства, зокрема цей метод використано при аналізі правил розпізнавання облич (2024 року), де буквальне тлумачення норм дозволяє виявити законодавчо закріплені «принципи подвійного стандарту».

Джерельну базу порівняльно-правового аналізу становлять: (1) первинні нормативні джерела КНР — Конституція (зі змінами 2018 року), закони, підзаконні акти та стандарти у сфері технологій (понад 15 актів); (2) нормативно-правові акти ЄС — Акт про штучний інтелект (2024 року), нормативна база для квантових технологій та ін.; (3) організаційно-розпорядчі документи США — стандарти NIST (Національний інститут стандартів і технологій США) у сфері постквантової криптографії, Закон BIOSECURE Act; (4) доктринальні джерела — наукові

публікації у рецензованих виданнях (більшість — за 2018–2026 роки); (5) стратегічні документи КПК — Пропозиції ЦК КПК до 15-ї п'ятирічної програми (2025 рік). Аналіз нормативних документів КНР здійснювався на основі офіційних автентичних текстів із паралельним залученням їх академічних перекладів.

Ідеологічні засади стратегії розвитку цифрових технологій КПК

Стратегія розвитку цифрових технологій Китайської Народної Республіки на сучасному етапі нерозривно пов'язана з ідеологією Комуністичної партії Китаю. Концепція «виробничих сил нового якості», офіційно проголошена Сі Цзінпінгом у 2023 році та включена до доктрини «економічних ідей Сі Цзінпіна», стала не лише економічною програмою, а правовим і партійним зобов'язанням. Ключовий прийом полягає в застосуванні до розвитку цифрових технологій підходів марксистської теорії виробничих сил — це головна рушійна сила суспільного прогресу. Відповідно розвиток електронного інтелекту, квантових обчислень, біотехнологій та воднево-енергетичних систем проголошується «об'єктивно необхідним» — а отже, партійно та юридично обов'язковим. Відставання від цього вектора є відступом від «законів історії».

Варто зауважити, що подібна конституціоналізація доктрини розвитку цифрових технологій є унікальним явищем у порівняльному правознавстві. Конституції більшості держав містять норми щодо захисту прав людини і базових свобод, але не прямих вимог щодо розвитку конкретних технологій. У китайській правовій системі партійна програма перетворюється на конституційний припис.

Механізми правового регулювання у сфері цифрових технологій

Китай свідомо обрав послідовну, а не превентивну модель регулювання. Перший етап — до 2020 року — характеризувався максимальною дерегуляцією: технологічним компаніям надавалася практично необмежена свобода для зростання, що дозволило Alibaba, Tencent, Bytedance та Baidu увійти до числа найбільших технологічних корпорацій світу. Другий етап — до 2025 року — перехід від програмних документів і гайдлайнів до системи законодавства. Третій етап — до 2030 року — досягнення глобального лідерства з розвинутою регуляторною екосистемою.

Ця модель принципово відрізняється від Євросоюзу, де Акт про штучний інтелект (AI Act) розроблявся майже п'ять років і набув чинності лише у серпні 2024 року. Китай за той самий час уже застосовував чинне законодавство для регулювання алгоритмів, дипфейків і генеративного електронного інтелекту. Водночас швидкість прийняття нормативно-правових актів поставила під сумнів їх якість: ряд дослідників звертає увагу на внутрішні суперечності між «Тимчасовими положеннями про генеративний ІІ» та «Правилами глибокого синтезу», що свідчить про певний брак міжвідомчої координації.

До основних нормативно-правових актів, які регулюють використання цифрових технологій у КНР станом на 2026 рік слід віднести: 1) Положення про рекомендаційні алгоритми (березень 2022 року) це — перший у світі акт, що регулює алгоритмічну персоналізацію контенту, встановлює вимоги прозорості та заборону маніпулятивних практик; 2) Положення про управління технологіями «глибокого синтезу» (січень 2023 року) регулює застосування дипфейків, встановлює

обов'язкове маркування синтетичного контенту, відповідальність платформ; 3) Тимчасові положення про генеративний ІІ (серпень 2023 року) визначає вимоги безпеки, запроваджує ліцензування та обов'язкову «політичну цензуру»; 4) Пробні заходи з етичного огляду науково-технічної діяльності (2023 рік) запроваджують обов'язкову біоетичну і технологічну експертизу досліджень; 5) проект Закону про штучний інтелект (2024–2025 роки) — комплексний акт про права на навчальні дані, відповідальність розробників і стандарти безпеки; 6) Перший національний пакет стандартів для гуманної робототехніки врегульовує весь життєвий цикл роботів, участь у його розробленні взяло понад 120 організацій.

Однією з системних особливостей китайського регулювання є свідоме розмежування між правилами для приватних суб'єктів і для державних органів. Правила розпізнавання облич 2024 року забороняють аналіз расової належності, релігійних переконань і стану здоров'я — але лише для недержавних структур. Для органів правопорядку та спецслужб зроблено винятки. Правова система захищає громадян від корпорацій, але не від держави — це принципова позиція, а не прогалина. Цей принцип є одним з найбільш критикованих особливостей китайської регуляторної моделі в міжнародних правових дискусіях.

Найбільш дискримінаційна норма китайського регулювання використання електронного інтелекту — включення механізму цензури в технічну архітектуру систем. Регуляторні вимоги зобов'язують компанії тестувати системи електронного інтелекту таким чином, щоб вони відхиляли переважну більшість запитів спрямованих на «підрив державного ладу». Це не рекомендація — це ліцензійна умова. Суб'єкт господарювання, чия система не відповідає цьому стандарту, не отримає дозволу на діяльність. З порівняльно-правової точки зору, такий механізм є виключним — а ні в Акті про штучний інтелект ЄС, а ні відповідні регуляторні вимоги США не передбачають аналогічного попереднього змістовного контролю.

Реалізація концепції «цивільно-військового злиття» у сфері цифрових технологій в КНР

Концепція цивільно-військового злиття є одним із ключових правових засобів у стратегії розвитку цифрових технологій КНР. Вона була включена до національної стратегії у 2017 році та отримала інститу-

ційне підкріплення у вигляді Комісії з розвитку цивільно-військової інтеграції при Центральній військовій раді КНР. Сутність концепції полягає в тому, що розмежування між цивільними і військовими науково-дослідними установами фактично усувається. Університети, які отримали державне фінансування на наукові дослідження у сфері нейроінтерфейсів, квантових обчислень або синтетичної біології, одночасно стають суб'єктами відомчих актів Народно-визвольної армії Китаю. Будь-яка розробка потенційно є розробкою технології подвійного призначення — і законодавство не лише припускає, а прямо передбачає цей зв'язок. У наслідок такого підходу загальні закони про технологічну безпеку, захист даних або права інтелектуальної власності в повному обсязі не поширюються на технології, що можуть бути застосовані у виробництві товарів оборонного призначення. Таким чином у правовій системі сформовано правову прогалину на користь держави і армії. У таблиці наведено використання цифрових технологій подвійного призначення у КНР.

Регулювання використання пріоритетних цифрових технологій:

1. Штучний інтелект та гуманна робототехніка. КНР стала першою державою у світі, яка у 2022–2023 роках ухвалила галузеві нормативно-правові акти для регулювання генеративного ІІ — раніше ніж ЄС, США та Великобританія. В основу такого регулювання покладено принцип «безпека через ліцензування»: суб'єкт господарювання зобов'язаний провести оцінку безпеки перед публічним введенням в експлуатацію системи. Такий підхід принципово відрізняється від ризик-орієнтованої моделі ЄС, де рівень регулювання залежить від оцінки системи за рівнем ризику (Intelligence Act).

У січні 2026 року Міністерство промисловості та інформатизації КНР видало перший у світі національний пакет стандартів для гуманної робототехніки. Стандарти охоплю-

ють вимоги до «мозку та мозочка» електронного інтелекту, процесів навчання моделей та процедур розгортання. Цей акт закладає основи для майбутнього ліцензування бойових роботизованих систем і є прикладом усунення правового вакууму, що існує на міжнародному рівні у сфері автономних систем.

2. Квантові технології. Правове регулювання квантових технологій у КНР вирізняється обмеженим доступом. На відміну від електронного інтелекту чи робототехніки, де існують публічні стандарти і ліцензійні вимоги, проведення квантових досліджень здебільшого регулюється шляхом видання відомчих нормативно-правових актів Народно-визвольної армії Китаю (НВАК) та секретних стандартів Міністерства державної безпеки.

У відкритому доступі знаходиться лише стандарти щодо цивільного застосування квантової криптографії та квантового зв'язку. Так, у 2024 році Національний інститут стандартів і технологій США (NIST) затвердив три перші постквантові криптографічні стандарти — FIPS (Федеральні стандарти обробки інформації). Це свідчить про те, що загроза «Q-Day» — момент, коли квантовий комп'ютер може зламати актуальне шифрування — розглядається провідними державами як реальна і немінуча.

3. Нейроінтерфейси та біотехнології. Міжвідомча програма з розвитку інтерфейсів «мозок-комп'ютер» 2021 року (залучено сім міністерств) є прикладом координації взаємодії у якому науково-технічна діяльність поєднується з оборонним плануванням. На сьогодні Закон КНР про біобезпеку (2021 року) один із найбільш комплексних нормативно-правових актів у світі: він регулює питання використання патогенів, генетичних ресурсів, біологічних агентів та встановлює вимоги до лабораторної безпеки.

Водень та ядерний синтез.

Реалізація водневої стратегії здійснюється на основі «Плану розвитку водневої про-

Технологія	Цивільне застосування	Військове застосування	Джерела права
Нейроінтерфейси	Реабілітація, медицина	Управління БПЛА, зв'язок	Програма 7 міністерств (2021 рік)
Квантові технології	Криптографія, фінанси	Злам шифрування, ПВО	Стандарти МІІТ
Водень	Транспорт, промисловість	Флот (підводні човни)	План NDRC/NEA 2021–2035 роки
6G	Зв'язок, IoT	Управління роєм БПЛА	Стандарти IMT-2030
Гуманоїдні роботи	Логістика, виробництво	Розмінування, штурм	Держстандарти МІІТ (2026 рік)

мисловості на 2021–2035 роки» Національної комісії розвитку і реформ Китаю (NDRC) та Національної адміністрації з енергетики Китаю (NEA). Зазначений організаційно-розпорядчий документ встановлює цільові показники та розподіляє компетенцію між центром і регіонами. Реалізація запланованих заходів забезпечуються шляхом використання механізму «зеленого фінансування» — надання субсидій, зелених облігацій та податкових пільг. Об'єкт термоядерного синтезу у Маньїані функціонує в правовому режимі закритого оборонного підприємства.

Міжнародні виклики й загрози екстенсивного розвитку КНР цифрових технологій

Механізм правового регулювання технологічного розвитку КНР є унікальною конструкцією в якій ідеологічне обґрунтування, партійна дисципліна та правотворчість утворюють єдине ціле. Марксистська категорія «виробничих сил» слугує конституційно-правовою основою для пріоритизації розвитку цифрових технологій; концепція цивільно-військового злиття усуває межу між цивільними та оборонними розробками; а трифазова модель регулювання забезпечує конкурентну перевагу перед більш обережними регуляторними системами інших держав.

Китайська система правового регулювання сфери цифрових технологій демонструє внутрішню цілісність і стратегічну послідовність, що відрізняє її від розрізнених регувань більшості інших держав на виклики цифрової технологічної революції. Концепція цивільно-військового злиття означає, що будь-яка технологічна взаємодія з китайськими суб'єктами господарювання — постачання обладнання, спільні дослідження, використання платформ — потенційно є взаємодією з оборонно-промисловим комплексом КНР. Це вже не теорія: США, ЄС і Велика Британія ввели нормативно-правові обмеження на використання обладнання Huawei, DJI та низки китайських біотехкомпаній. Для України, що перебуває у стані збройного конфлікту, ризики є прямими та невідкладними. Так, для України, що веде активну військову та дипломатичну діяльність, перехід на квантово-стійке шифрування є не технічним питанням, а стратегічною та безпековою необхідністю.

КНР активно використовує міжнародне співробітництво для просування власних технологічних стандартів. У сфері телекомунікацій Huawei та ZTE просувають стандарти 5G і 6G через Міжнародний союз

електров'язку (ITU), намагаючись заблокувати або маргіналізувати конкуруючі архітектурні рішення США і ЄС. Держава, що встановить стандарти 6G, отримуватиме права на стандартно-обов'язкові патенти — і відповідно, роля та технологічну залежність інших держав.

Навігаційна система «Бейдоу», яка з 2020 року функціонує в повному обсязі, є прикладом успішної реалізації цієї стратегії: вона вже замінила GPS у десятках країн Азії, Африки та Латинської Америки, формуючи їх технологічну залежність від КНР і, відповідно й геополітичну.

Міжнародне співробітництво у сфері цифрових технологій: напрями удосконалення

Надзвичайно важливими стратегічними кроками є прийняття відповідних безпекових управлінських рішень міжнародними органами та окремими державними спеціальними установами щодо розробки та прийняття міждержавної кібербезпекової правової бази (Конвенції ООН). Див Біленчук П., Кравчук О., Обіход Т. Конституційна модернізація установчої влади українського народу в умовах євроінтеграційних змін // Юридичний Вісник України. — 2023. — № 32-33. — С. 23.

На сьогодні перед світовим співтовариством гостро, як ніколи раніше, постала невідкладна потреба у об'єднанні зусиль з метою ефективної протидії злочинам міжнародного характеру.

Очевидно, що злочини міжнародного характеру, до яких відносяться діяння, що «посягають на інтереси декількох держав, які вчиняються особами (групами осіб) не у зв'язку з політикою будь-якої держави», а всупереч законодавству і правопорядку своєї держави заради досягнення власних протиправних цілей представляють міжнародну суспільну загрозу і небезпеку.

Напрями удосконалення законодавства України та регуляторної політики у сфері технологій

В умовах воєнного стану та курсу на євроінтеграцію Україна має унікальну можливість та нагальну необхідність розробити законодавство, яке поєднує відкритість і безпеку, сумісність зі стандартами ЄС і захист від інформаційних загроз з боку авторитарних держав. Зволікання реагування на зазначені виклики і загрози є не нейтраль-

ним вибором, а стратегічним програвом у глобальному технологічному суперництві.

На основі проведеного аналізу вважаємо за необхідне органам державної влади із залученням громадськості, вчених, правознавців, громадських організацій, суб'єктів господарювання забезпечити:

1) прийняття Закону України про електронний інтелект на основі AI Act ЄС з адаптацією під безпекові потреби воєнного часу. Ключовий елемент — обов'язкова оцінка технологічного ризику для систем, що використовуються в оборонному секторі;

2) законодавче закріплення вимог до квантово-стійкого шифрування в державних комунікаціях з урахуванням стандартів NIST FIPS 203, 204, 205;

3) удосконалити нормативно-правове регулювання експортного контролю за технологіями подвійного призначення з урахуванням подвійного використання нейроінтерфейсів, синтетичної біології та квантового обладнання;

4) приєднання до міжнародних технологічних коаліцій — ініціатив Quad (Чотиристоронній діалог з безпеки) щодо 6G-стандартів та механізмів ЄС з квантових технологій;

5) прийняття Стратегії водневої енергетики України сумісною з European Hydrogen Strategy (Європейська стратегія водню) (REPowerEU);

6) утворення Міжвідомчого науково-дослідного центру з питань національної безпеки при РНБО України для проведення досліджень та розроблення проєктів управлінських рішень з питань забезпечення політичної, економічної, соціальної, екологічної, воєнної, науково-технічної, інформаційної та інноваційної безпеки. Зокрема, у попередніх публікаціях нами наголошувалося на необхідності РНБО України здійснити координацію діяльності органів виконавчої влади з усунення загрози національній безпеці України — припинення та упередження вчинення катувань громадян, що ґрунтуються на податковій дискримінації.

7) розроблення і прийняття Верховною Радою України Закону України «Про зброю» та Закону України «Про обіг вогнепальної зброї», що дозволить гарантувати безпеку людини, суспільства, держави, міжнародної спільноти від загроз, ризиків, і небезпек добробуту, соціально-економічному розвитку та праву на мирне життя, зумовлених неконтрольованим обігом зброї, як традиційної оснащеної електронним інтелектом, так і новітніми його видами.

Електронні докази в господарському процесі

Про використання електронних доказів у господарському процесі, актуальну практику Верховного Суду та нові виклики, пов'язані з цифровізацією правосуддя, розповів суддя Великої Палати Верховного Суду Віталій Уркевич під час вебінару, організованого в межах співпраці з Європейським інститутом права (European Law Institute).

Загальні підходи до розуміння електронних доказів у господарському судочинстві.

ГПК України, Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» визначають, що відповідно до ст. 96 ГПК України електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), вебсайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних й інші дані в електронній формі, що зберігається на різних цифрових носіях, зокрема на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі «Інтернет»). Так, електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронні довірчі послуги», водночас законом може бути передбачено інший порядок засвідчення електронної копії електронного доказу. Також учасники справи мають право подавати електронні докази в паперових копіях, посвідчених у порядку, передбаченому законом. Паперова копія електронного доказу не вважається письмовим доказом.

Щодо принципу недискримінації електронних доказів, слід враховувати норми Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», якими визначено, що юридична сила електронного документа не може бути заперечена тільки через те, що він має електронну форму. Допустимість електронного документа як доказу не може заперечуватися виключно на підставі того, що він має електронну форму. Доповідач звернув увагу на підхід суду до оцінки електронного листування як доказу. За його словами, ВС ви-

ходить із того, що сама по собі електронна форма існування інформації не може бути підставою для відмови в прийнятті такого доказу. Такий підхід простежується у практиці суду, зокрема в постановках КГС ВС у справах № 914/12505/17, № 910/1162/19 та № 923/1379/20. На його думку «Це вже наша повсякденна реальність. Значна частина ділової комунікації відбувається саме через електронні засоби зв'язку, тому не можна стверджувати, що електронним листуванням не забезпечується передача документів чи інформації», — зазначив він.

Окремо спікер розповів про скановані документи, електронний підпис та їх значення в договірних відносинах. Так, надсилання сканованого документа електронною поштою саме по собі не означає укладення правочину в електронній формі. Відповідні підходи Верховного Суду відображені, зокрема, у справах № 905/902/20 та № 914/1003/21. Водночас у виступі йшлося і про використання листування в месенджерах як доказу в господарських справах. ВС визнає допустимими доказами переписку сторін у цифрових сервісах, якщо вона підтверджує фактичні обставини виконання договору або інші юридично значущі дії сторін. Як приклади доповідач навів справи № 753/10840/19, № 442/3516/20, № 570/1369/17 та № 905/2319/17.

«Поняття електронного документа і електронного доказу не є тотожними. Електронний документ — це лише один із видів електронних доказів, адже доказом може бути будь-яка інформація в цифровій формі, яка має значення для справи», — пояснив суддя. Говорячи про міжнародні стандарти, спікер звернувся до Керівництва «Електронні докази в цивільному та адміністративному процесі», ухваленого Комітетом міністрів Ради Європи 30 січня 2019 року, у якому закріплено принцип недискримінації електронних доказів та презумпція їх достовірності. За його словами, ці підходи вже активно застосовуються у практиці Верховного Суду.

Наприкінці виступу суддя зупинився на питанні використання технологій штучного інтелекту в юридичній практиці та судовому процесі. Як приклад він навів постанову КГС ВС від 8 липня 2025 року у справі № 925/496/24, у якій сторона намагалася використати відповіді генеративних систем штучного інтелекту для тлумачення умов договору. ВС підтримав позицію судів попередніх інстанцій, наголосивши, що такі матеріали можуть мати лише допоміжний характер і не здатні підмінити судову оцінку доказів.

«До використання технологій штучного інтелекту в судочинстві необхідно ставитися дуже обережно», — застеріг доповідач, зауваживши, що технології ШІ можуть бути корисними для пошуку інформації, однак не є джерелом достовірної і науково доведеної інформації, на яку має спиратися суд.

Також суддя звернув увагу на розвиток цифрових інструментів ВС, які забезпечують доступ до судової практики та сприяють її систематизації. Йшлося, зокрема, про Базу правових позицій Верховного Суду, аналітичні огляди судової практики ВС, сервіс Supreme LAB, а також офіційні інформаційні ресурси ВС в соціальних мережах і месенджерах.

«Сьогодні доступ до правових позицій Верховного Суду значно спростився. Багато матеріалів можна знайти безпосередньо на сайті Верховного Суду. Це результат активної цифровізації, яка відбувається останніми роками», — зазначив Віталій Уркевич.

Підготовлено за матеріалами виступу судді ВС Віталія УРКЕВИЧА

Оскарження ухвали про внесення виправлень у судові рішення

Або відмова у внесенні має здійснюватися аналогічно судовому рішенню, щодо якого вирішувалося питання про виправлення.

Під час вирішення цього питання мають бути враховані обмеження права на оскарження судового рішення, передбачені КПК України. Таких висновків дійшла об'єднана палата Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду за результатами розгляду справи № 712/11657/25.

У цьому кримінальному провадженні ухвалою слідчого судді місцевого суду скаргу на бездіяльність прокурора залишено без задоволення, оскільки кримінальне провадження було закрито. Проте в резолютивній частині ухвали слідчого судді, постановленої в порядку

ч. 2 ст. 376 КПК України, вказано про задоволення скарги та зобов'язання вчинити певні дії. Надалі в порядку ст. 379 КПК України ухвалою слідчого судді місцевого суду виправлено виявлену допущену очевидну помилку в резолютивній частині ухвали слідчого судді та вказано, що скаргу на бездіяльність прокурора залишено без задоволення.

Не погодившись з ухвалою слідчого судді про виправлення описки, скаржниця подала апеляційну скаргу. Апеляційний суд відмовив у відкритті провадження та вказав, що ухвала слідчого судді про виправлення описки не входить до переліку судових рішень, які відповідно до положень ст. 309 КПК України підлягають окремому оскарженню під час досудового розслідування. У касаційній скарзі скаржниця зазначила, що суд апеляційної інстанції позбавив її права на апеляційне оскарження, передбачене ч. 3 ст. 379 КПК України.

Оцінюючи наведені касаційні вимоги, об'єднана палата ККС ВС вказала, що, вирішуючи питання про виправлення описки чи очевидних арифметичних помилок, допущених у судовому рішенні, суд не має права змінювати зміст судового рішення. Резолютивна частина рішення суду, постановлена в порядку ч. 2 ст. 376 КПК України, також може бути предметом перегляду за заявою про виправлення в ній описки або очевидної арифметичної помилки. При цьому внесення змін до резолютивної частини судового рішення в порядку ст. 379 КПК України, які змінюють прийняте рішення по суті, є недопустимим.

Зміст ухвали про внесення виправлень у судові рішення завжди взаємопов'язаний зі змістом судового рішення, до якого вносяться зміни, а тому оцінка правомірності постановлення такої ухвали з точки зору її змісту в разі її оскарження в апеляційному чи касаційному порядку має здійснюватися одночасно з оцінкою змісту виправленого судового рішення. Оскільки за змістом ч. 3 ст. 307 КПК України ухвала слідчого судді про відмову в задоволенні скарги на бездіяльність прокурора не може бути оскаржена, то ухвала слідчого судді цього ж суду, якою внесені виправлення до неї, також не може бути предметом апеляційного оскарження.

За матеріалами ОП ККС ВС від 9 березня 2026 року у справі № 712/11657/25 (провадження № 51-3615кмо25) буде невідкладно додане після її оприлюднення в ЄДРСР.

Огляд практики Європейського суду з прав людини

У цьому огляді відображено низку рішень ЄСПЛ, ухвалених в грудні 2025 року, щодо дотримання Державами-учасницями вимог, гарантованих Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

У справі DANILEŢ v. Romania Велика Палата ЄСПЛ розглянула питання свободи вираження поглядів судді в соціальних мережах. ЄСПЛ наголосив, що в умовах загрози верховенству права — судді вправі публічно висловлюватися з питань суспільного інтересу і такі висловлювання мають високий рівень захисту.

Це рішення прикметне тим, що ЄСПЛ сформулював критерії, які потрібно застосовувати при оцінці необхідності втручання у свободу вираження поглядів. У цій справі ЄСПЛ вважав, що причини для дисциплінарного покарання заявника не були релевантними й достатніми, а власне втручання в його свободу вираження поглядів не відповідало нагальній суспільній потребі.

Заслугує на увагу й справа STEPHAN KUCERA v. Austria стосовно правомірності проведення судового засідання в режимі відеоконференції під час пандемії COVID-19. Заявник стверджував про порушення права на справедливий суд. Проте ЄСПЛ констатував відсутність порушення ст. 6 Конвенції.

Проведення слухання через відеозв'язок мало чітку правову основу, а саме національний Допоміжний закон про адміністративне провадження у зв'язку з COVID-19, прийнятий спеціально для регулювання проваджень у період пандемії.

Що стосується прав учасників, то адвокат не заперечував проти проведення слухання через відеозв'язок до його проведення, а зробив це лише після його початку; суд не зобов'язував заявника та його адвоката брати участь у засіданні через відеозв'язок із двох різних місць, і вони могли організувати свою участь як окремо, так і спільно, а також наводити аргументи й ставити запитання свідкам.

Щодо технічної якості зв'язку ЄСПЛ зауважив, що виявлені під час засідання проблеми зі звуком були оперативно вирішені. Оскільки сторони відмовилися від зачитування протоколу наприкінці засідання, вони втратили можливість зафіксувати технічні перешкоди, і ЄСПЛ визнав, що в заявника не було достатньо доказів, які б свідчили про технічні проблеми, що перешкождали йому ефективно брати участь у провадженні.

Говорячи про публічність судового розгляду, ЄСПЛ наголосив, що громадськість не була формально виключена із засідання, проведеного через відеозв'язок. Інформація про слухання розміщувалася на дошці оголошень суду, до будівлі якого доступ не обмежувався, і суддя могла поінформувати будь-кого, хто заходив до зали засідань, про можливість взяти участь у відеоконференції.

Підготовлено за матеріалами ВС

Доброзвичайність та новий ЦК

У новому проєкті Цивільного кодексу нам вирішили підсунути красиве латинське слівце — *boni mores*, тобто «доброзвичайність». Звучить солідно. Майже як щось із римського права, де старці в тогах знали, що таке честь, межі, пристойність і порядок. Але проблема в тому, що ми живемо не в Римі. І навіть не в нормальній республіці. Ми живемо в країні, де закон часто працює через знайомства, суд — через настрої, а мораль у публічній сфері давно перетворили на декорацію для чергового розводу.

Владислав СМІРНОВ,

український підприємець, громадський діяч, публіцист

Тому питання не в тому, чи гарно звучить слово «доброзвичайність». Питання в іншому: навіщо цю аморфну субстанцію тягнуть у приватне право, і хто саме завтра вирішуватиме, що є «належною поведінкою», а що ні.

Бо як тільки в законі з'являється щось на кшталт «загальноновизнаних уявлень суспільства», я одразу хочу спитати: якого саме суспільства? За який період: останні 100 чи 300 років? Того, яке тридцять років голосує за телевізор? Того, хто одночасно кричить про європейські цінності і носить хабар у конверті? Того, хто на словах за гідність, а на практиці живе за принципом «не я — і добре»? Чи, може, того, хто формує моральну норму у фейсбучних коментарях між рекламою бетону і курсом таро?

Що депутати хочуть нам продати. Сама ідея, якщо її розібрати без емоцій, виглядає так: не все в житті можна втиснути в суху норму. Є речі, які формально законні, але по суті — є мерзотою. Є договори, які ніби правильно написані, але побудовані на обмані, тиску, маніпуляціях або використанні слабкості іншої сторони. Є поведінка, яка не завжди прямо заборонена, але очевидно суперечить нормальному людському уявленню про межу.

І от автори нового кодексу, судячи з усього, хочуть дати суду ще один універсальний ключ: мовляв, навіть якщо немає прямої заборони, можна дивитися ширше — на добрі звичаї, моральні принципи, етичні стандарти та загальне уявлення про належну поведінку. На папері це виглядає досить пристойно. Адже право справді не повинно бути машиною, яка захищає будь-яке свинство лише тому, що воно грамотно оформлене. Ідея про те, що не все підписане автоматично, є гідним захисту, сама по собі не дурна. Навпаки — в цьому є здоровий глузд.

Чому це взагалі з'явився? Тут все доволі прозоро. Автори нового кодексу хочуть показати, що вони не просто переключують етикетки на старому радянському холодильнику, а будують нову систему приватного права. Більш європейську, більш гнучку, більш «ціннісну», більш придатну до складних сучасних відносин, де суха норма не завжди встигає за реальністю.

Тобто, логіка така: старе право надто формальне, а нове має бути розумнішим і тоншим. Не тільки буква, а й дух. Не тільки процедура, а й межа пристойності. Не тільки «можна», а й «чи це не є відвертою гниллю».

Саме звідси і лізе ця доброзвичайність. Це спроба вмонтувати в кодекс не просто правила, а ще й моральний фільтр. Такий собі цивілізаційний запобіжник: якщо щось занадто смердить, суд повинен мати інструмент сказати — ні, дружок, це вже не свобода, а свинство. Звучить правильно. Проблема в тому, що в нас будь-який красивий запобіжник дуже швидко перетворюється на ручку для вибіркового відкривання дверей.

У чому тут реальний плюс? По-перше, така категорія справді може бути корисною проти формально законних, але по суті, хижацьких конструкцій. Там, де один сильніший за іншого, і використовує не норму права, а прогалину, юридичну хитрість або слабкість опонента.

По-друге, це може стати захистом від договорів-пасток. Від ситуацій, коли все ніби оформлено красиво, але реальний зміст — це кабала, маніпуляція або цинічне використання безвиході.

По-третє, вона нагадає дуже просту річ: право — це не бухгалтерія. Не всяка формально коректна дія є правомірною в глибшому сенсі. Іноді закон має бачити не тільки підпис, а й гниль за ним.

По-четверте, це спроба повернути приватному праву хоч якийсь нерв. Бо коли

право взагалі не відрізняє хитрість від підлості, воно перестає бути правом і стає інструкцією для найбезсоромнішого. Все це правда. Але є одне «але». Точніше, навіть не одне, а цілий табун «але», який уже копитом трощить правову визначеність.

А тепер у чому ця дуже небезпечна штука. Проблема в тому, що доброзвичайність — це не норма, а контейнер. У нього можна скласти що завгодно: честь, гідність, пристойність. Консервативний смак судді. Особисту мораль прокурора. Колективне лицемірство суспільства. Або просто політичну кон'юнктуру, загорнуту в серветку з написом «етика».

Коли в законі пишуть щось розмите, влада це любить. Суддя це любить. Адвокат, який працює в тумані, теж це любить. Не любить це лише нормальна людина і нормальний бізнес. Бо нормальна людина хоче знати: що можна, що не можна, де межа, який критерій, на що посилається. А не вгадувати, який моральний клімат сьогодні в конкретній голові конкретного судді. У сильній державі така категорія може працювати як тонкий інструмент. У слабкій — як резинка, яку тягнуть куди треба.

Сьогодні суддя скаже, що доброзвичайність — це захист слабкої сторони. Завтра інший скаже, що це «традиційні уявлення про належну поведінку». Післязавтра третій вирішить, що це взагалі про суспільну лояльність і «не треба розхитувати човен». І всі троє матимуть дуже серйозний вигляд, посилатимуться на високу правову матерію і робитимуть вигляд, що говорять від імені моралі. Але мораль, не обмежена чіткими критеріями, дуже швидко стає не етикою, а зброєю.

Найбільша брехня тут у тому, що нам це можуть подати як опору на живі суспільні звичаї. Ніби існує якийсь усталений моральний кодекс, який право просто акуратно визнає. Пробачте, але в нас немає такого єдиного кодексу. В нас є уламки. В нас є травмоване суспільство. В нас є покоління людей, вирощених на подвійній моралі. В нас є колоніальна спадщина, де публічна чеснота роками була маскою для приватної підлості. У нас є правова культура, в якій закон часто сприймається не як правило, а як перешкода, яку потрібно обійти.

Тому, коли в такій країні в кодекс зашивають «усталені уявлення про належну поведінку», це звучить дуже пафосно, але на

практиці означає інше: ми не маємо чіткої опори і тому даємо суду право шукати її на дотик.

А суд на дотик, як ми знаємо, іноді знаходить саме те, за що вже заплачено. У такій ситуації вводити в цивільне право величезну моральну категорію без залізних запобіжників — це як роздати бензин піроманам і сказати: «Сподіваємося, усі поводитимуться відповідально».

Не поводитимуться. Будь-яка широка дискреція рано чи пізно починає працювати вибірково. Для когось доброзвичайність буде аргументом проти відвертої мерзоти. А для когось це — чудовий спосіб натягнути бажане рішення на красиву етичну оболонку. І саме тому ця новація не така вже й невинна, як може видатися. Це не просто філософський декор. Це потенційний канал впливу на договори, бізнес, репутаційні спори, особисті відносини — тобто на все те, де приватна автономія має бути максимально захищена від чужого смаку і чужої сваволі.

Сама ідея не погана. Існують межі, які не можна пояснити лише орфографією та синтаксисом статей. Є дії, які можуть бути формально чистими, але по суті — брудними. І право має вміти це бачити. Але для цього недостатньо написати в кодексі красиве латинське слово. Для цього потрібно мати: сильний суд, сталу правову культуру, зрозумілу доктрину, прогнозовану практику, реальні обмежувачі суддівської фантазії

і головне — суспільство, де поняття честі, гідності, межі та відповідальності не є мوزهйними експонатами.

І от цього в нас якраз бракує найбільше. Тому в нинішніх українських умовах доброзвичайність — це не тільки шанс на моральний фільтр. Це ще й шанс отримати юридично аморфний туман. А туман у праві — це завжди свято для тих, хто хоче вирішувати не за правилами, а за поняттями.

Що з цим робити? Має бути чітко пояснено:

- що саме є джерелом цього стандарту;
- де межа між доброзвичайністю і особистими поглядами судді;
- як запобігти тому, щоб «мораль» не стала приводом для вибіркового рішення;

– як захистити приватну автономію від вторгнення людей, які раптом вирішили виступати від імені суспільної совісті, інакше ми отримаємо стару українську схему: віска красива, начинка гнила.

Висновок. Доброзвичайність сама по собі не є злом. Злом вона стає тоді, коли її вставляють у слабку правову систему як універсальний ключ до усіх дверей. У здоровому суспільстві це могло б бути тонким моральним інструментом. У нашому — це ризикує стати ще одним способом узаконити довільність.

Коли влада починає говорити з тобою мовою «належної поведінки», завжди варто перевірити, чи не збираються тебе просто чемно поставити в стійло...

Захист земель історико-культурного призначення

Велика Палата Верховного Суду у постанові від 4 березня 2026 року у справі № 922/264/24 підтвердила свою позицію щодо до посиленого захисту права державної та комунальної власності на об'єкти культурної спадщини та землі історико-культурного призначення.

Олег ТКАЧУК,
голова Ради суддів,
суддя Великої палати Верховного Суду

Суд підкреслив: якщо щодо певного об'єкта нерухомості за жодних умов не може виникнути право приватної власності, то навіть проведена державна реєстрація такого права не змінює власника майна. У такому випадку держава або територіальна громада не вважаються позбавленими володіння.

Відповідно, належним способом захисту є не ввіндований, а негаторний позов — вимога усунути перешкоди у здійсненні права власності. Такий позов може бути заявлений протягом усього часу тривання порушення. Окремо Велика Палата звернула увагу на особливий правовий режим об'єктів культурної спадщини. Їх

визначальними рисами є історична, археологічна, архітектурна або інша культурна цінність та збереження автентичності. Саме тому такі об'єкти потребують посиленої правової охорони. Суд також підкреслив стандарт належної обачності набувача майна: якщо об'єкт належить до переліку об'єктів культурної спадщини або до реєстру пам'яток, особа може і повинна знати про його особливий правовий режим.

Отже, ефективним способом захисту прав держави на земельні ділянки історико-культурного призначення, на яких розташовані пам'ятки археології, є негаторний позов.

Підготовлено за матеріалами публікацій ВС

Валютний нагляд і комплаєнс:

Нові вимоги до бізнесу

Сучасна система валютного нагляду в Україні у 2026 році остаточно трансформувалася з контролю в інтелектуальну модель, що базується на ризик-орієнтовному підході та глибокому комплаєнс-аналізі кожної транзакції.

Дар'я ГОЛОЦЕВІЧ

юристка адвокатського об'єднання Averum Legal

Основним нормативним фундаментом залишається Закон України «Про валюту і валютні операції», проте його практичне застосування сьогодні нерозривно пов'язане з постановою Правління Національного банку України № 18 від 24.02.2022 року, яка продовжує визначати архітектуру заходів у період дії воєнного стану.

Новий етап у валютній лібералізації розпочався 14 січня 2026 року із набранням чинності постанов Правління Національного банку України № 2 та № 3. Зокрема, постанова № 2 суттєво полегшила роботу бізнесу, знявши низку застарілих обмежень на купівлю валюти для операційної діяльності. Найцікавішим нововведенням постанови № 3 став так званий «позиковий» ліміт. Це спеціальний стимулювальний механізм, який дозволяє компаніям набагато гнучкіше розпоряджатися коштами, залученими від іноземних партнерів. Його головна мета — дати бізнесу легальну можливість реструктуризувати старі зовнішні борги, які стали на паузу через війну.

Бізнес в наших реаліях стикається з доволі жорсткими вимогами щодо дотримання граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів. Хоча НБУ поступово збільшував ці строки протягом 2024–2025 років, на сьогодні стандартний ліміт становить 180 днів, якщо інше не встановлено для конкретних галузей. Важливо розуміти, що порушення цього строку навіть на один день автоматично активує нарахування пені в розмірі 0,3% від суми неотриманих коштів за кожен день прострочення. Судова практика 2025–2026 років, зокрема рішення Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, демонструє непохитну позицію, що форс-мажорні обставини мають бути доведені сертифікатом торгово-промислової палати саме для конкретного контракту, а не

загальним посиланням на військову агресію чи логістичні труднощі. Бізнес повинен інтегрувати у свої ліцензійні та торговельні угоди жорсткі застереження щодо строків оплати та механізмів вирішення спорів, оскільки під час перевірок податкові органи ігнорують, так скажімо, м'які домовленості сторін, орієнтуючись виключно на банківські виписки та митні декларації.

Окремим блоком стоять нові вимоги до транскордонних переказів у межах ліцензійних угод. У 2026 році виплата роялті або дивідендів нерезиденту проходить через подвійну перевірку комплаєнсу. Банк зобов'язаний перевірити, чи не є контрагент оболонкою та чи має він достатню сабстанцію у країні реєстрації, а саме: наявність офісу, персоналу та реальної господарської діяльності. Судова практика останнього року показує зростання позовів бізнесу до банків через блокування платежів. Проте суди все частіше стають на бік банків, підтверджуючи їх право вимагати будь-яку додаткову інформацію, якщо операція видається сумнівною або не має очевидної економічної мети. Це означає, що бізнес має готувати «досье транзакції» ще до моменту підписання контракту.

Цифровізація валютного нагляду у 2026 році досягла піка через впровадження автоматизованої системи «Е-валюта». Банки тепер автоматично обмінюються даними з Державною митною службою та Податковою в режимі реального часу. Верховний Суд у своїх висновках наголошує, що наявність ідеально оформлених документів (контрактів, інвойсів) не є доказом реальності операції, якщо немає фізичної можливості її виконання. Це безпосередньо стосується ліцензійних угод про надання консультаційних чи ІТ-послуг. Податкові органи активно застосовують концепцію переваги суті над формою. Якщо ліцензійна уго-

да передбачає передачу прав на софт, який фактично не використовується ліцензіатом у господарській діяльності, такий платіж визнається прихованим виведенням капіталу з відповідними штрафними санкціями та донарахуванням податків. Найбільш резонансна зміна у підходах судів стосується звільнення від пені (0,3%) за прострочення розрахунків.

Наприклад, у справі № 910/6519/24 Верховний Суд видав постанову від 18.02.2025, де чітко зазначив, що факт військової агресії РФ є загальновідомою обставиною, але вона не звільняє автоматично від відповідальності за порушення валютних строків. Для зупинення нарахування пені підприємство має надати сертифікат ТПП, що видає саме на конкретний контракт і підтверджує неможливість виконання зобов'язань у конкретний період.

У 2025 році виникла дискусія щодо того, на яку норму посилається при нарахуванні пені на Постанову №18 (180 днів) чи Закон про валюту, де базовий строк становить 365 днів. Постановою ВС у справі № 560/19941/23 від 13.03.2025 суд зробив важливий висновок: хоча Постанова НБУ № 18 встановлює обмеження у 180 днів як захід захисту, пеня за статтею 13 Закону «Про валюту і валютні операції», має нараховуватися з огляду на загальні строки, якщо НБУ прямо не вказав інше для санкційного механізму. Бізнес часто використовує це рішення для оскарження пені у проміжку між 180 та 365 днями, проте податкові органи у 2026 році все ще орієнтуються на 180 днів.

Тому, для успішної роботи бізнес повинен впровадити внутрішню функцію комплаєнсу, яка працює на випередження. Бізнес, який ігнорує вимоги щодо прозорості структури власності або намагається обійти граничні терміни через ланцюжки посередників, ризикує не лише фінансовими втратами у вигляді пені, але й потраплянням до чорних списків банківської системи, що фактично означає припинення міжнародної діяльності.

Отже, у 2026 році комплаєнс — це не витрати, а інвестиція в стабільність і можливість вільного доступу до міжнародного капіталу та ринків.

Свобода починається з усвідомлення своїх прав

Людина, яка не визнала себе рабом

Іван Кандиба: Юрист, який наважився прочитати Конституцію СРСР дослівно. Доля Івана Кандиби (1930–2002) займає особливе місце у нашій історії. Це історія не про підпільну боротьбу чи барикади, а про те, як закон може стати найнебезпечнішою зброєю в руках однієї людини. Кандиба обрав шлях «юридичного опору», змусивши радянську систему тремтіти від власних же законів. Він не просто мріяв про незалежність — він обґрунтував її як адвокат, за що система «віддячила» йому 22 роками таборів та заслання.

УРСС: Спілка, що почалася з логіки. У 1959 році разом із Левком Лук'яненком Кандиба заснував Українську робітничо-селянську спілку (УРСС). Це була унікальна організація. Замість того, щоб ховатися в лісах, ці молоді юристи вирішили діяти легально. Кандиба був співавтором програми, яка базувалася на ст. 17 тогочасної Конституції СРСР, де чорним по білому було написано: «Кожна союзна республіка зберігає за собою право вільного виходу з СРСР». Іван Кандиба наполягав: якщо закон це дозволяє, ми маємо право агітувати за це. Але для КДБ «легальний вихід» був страшнішим за збройне повстання, бо він бив у самий корінь легітимності імперії.

Ціна одного рукопису. У січні 1961 року засновників УРСС заарештували. На закритому суді у Львові їх звинуватили у «зраді батьківщини». Лук'яненка засудили до розстрілу (який замінили на 15 років), а Кандиба отримав свої перші 15 років таборів суворого режиму. Його не зламали ні Мордовія, ні Владимирська тюрма. Навпаки, у неволі він став справжньою «юридичною енциклопедією» для політв'язнів, допомагаючи іншим писати скарги та протести, які доходили до міжнародних організацій. Його почерк конвоїри впізнавали здалеку — це був почерк людини, яка не визнає себе рабом.

Незламність останнього засновника. Вийшовши на волю у 1976-му, він не пішов на спокій. Кандиба став одним із засновників Української Гельсінської групи. Він знав, що за ним стежать 24/7, що кожен його лист розкривають, але продовжував фіксувати злочини режиму. У 1981 році — новий арешт, нові 10 років таборів і 5 років заслання. Його звільнили лише під тиском світової спільноти наприкінці 80-х. Він повернувся у Львів виснаженим фізично, але абсолютно незламним духовно.

Ми додаємо його ім'я до архіву, щоб пам'ятати, що свобода починається з усвідомлення своїх прав. Кандиба показав, що тоталітарна система найбільше боїться правди, загорнутої в юридичну форму.

Він був публічним оратором, він був «тихим» атлантом, на плечах якого трималася правова основа нашої незалежності. Його шлях вчить нас, що навіть у найтемніші часи буква закону, підкріплена залізною волею, здатна пробити стіну найміцнішої в'язниці.

Микола Капустянський: Генерал, який прорахував війну на десятиліття вперед. У нашому «Таємничому Архіві» постать Миколи Капустянського (1879–1969) стоїть окремо. Якщо більшість лідерів підпілля були молодими революціонерами-практиками, то Капустянський був «мозком» великої стратегії. Генерал-хорунжий Армії УНР, який не просто вірив у перемогу, а методично розписував, як її досягти в умовах світового хаосу. Він став одним із небагатьох кадрових генералів, які не лише підтримали ОУН від моменту її заснування у 1929 році, а й очолили її військовий сектор.

Школа регулярної армії. Капустянський пройшов класичну військову школу. Під час Першої світової він був підполковником генштабу, а в часи УНР — одним із найближчих соратників Симона Петлюри. Так у серпні 1919 року саме він розробляв план наступу об'єднаних українських армій на Київ. Він мислив категоріями великих фронтів, дивізій та артилерійських розрахунків. Його книга «Похід українських армій на Київ-Одесу в 1919 році» досі вважається одним із найкращих підручників з військової історії того періоду.

Військовий теоретик ОУН. Коли Капустянський став одним із засновників ОУН, він приніс у організацію те, чого їй катастрофічно бракувало — стратегічне планування. Він був переконаний, що Україна зможе відновити незалежність лише під час глобального зіткнення великих держав. Його праці стали методичкою для майбутніх командирів. Капустянський першим почав поєднувати досвід регулярної війни з тактикою повстанського спротиву. Він розумів, що підпілля не переможе у відкритому полі, але воно може знекровити ворога в тилу, чекаючи на сприятливий момент для загального повстання.

Світова війна та розкол. Під час Другої світової війни генерал намагався координувати військові зусилля ОУН, але опинився в епіцентрі розколу організації. Він залишився вірним Андрію Мельнику (ОУН-М), очолюючи військовий штаб. Його роль була в тому, щоб надати розрізненним загонам структури справжньої армії. Навіть у поважному віці, перебуваючи в еміграції, він продовжував працювати над концепцією оборони України, аналізуючи тактику радянських військ та можливості західних союзників.

Микола Капустянський в нашому архіві. Ми додаємо профіль Миколи Капустянського як приклад професіоналізму найвищого ґатунку. Він не був фанатиком-самогубцем. Він був математиком війни. Його присутність у лавах ОУН легітимізувала організацію в очах професійних військових світу. Капустянський довів, що український рух — це не просто «хлопці з лісу», це державна структура зі своїм Генеральним штабом, яка готова брати на себе відповідальність за долю мільйонів.

Підготовлено за матеріалами інтернет-ресурсу

Комунальний «шлюб» за розрахунком:

Як не стати жертвою власного мовчання

Ви коли-небудь замислювалися, чому квитанції за воду чи тепло приходять, навіть якщо ви особисто не підписували жодного папірця з печаткою? Ласкаво просимо в юридичну реальність статей 13 та 14 Закону «Про житлово-комунальні послуги». Тут діє правило: якщо ви не сказали «ні» протягом місяця, закон вважає, що ви крикнули «так» від усього серця. Розбираємо деталі, щоб ваше «комунальне життя» не перетворилося на фінансову драму.

Вадим ЧУНЖИН,
адвокат

1. Пастка 30 днів: Мовчання — це юридичний підпис. Закон запровадив поняття публічного договору приєднання.

Механізм: Виконавець публікує текст договору на своєму сайті або сайті міськради.

Таймер: У вас є 30 днів. Якщо за цей час ви не запропонували свій варіант договору або не відмовилися від послуги (шляхом офіційного відключення), договір вважається укладеним на умовах виконавця.

Конклюдентні дії: Якщо ви просто оплатили рахунок або відкрили кран — вітаю, ви щойно юридично підтвердили свою згоду на всі умови постачальника.

2. Монополіст у заручниках (але це не точно). Стаття 13 чітко каже: якщо постачальник — монополіст і має технічну можливість, він не має права відмовити вам у договорі. Це ваш запобіжник від свавілля. Але пам'ятайте: якщо ви необгрунтовано відмовляєтеся підписувати договір, постачальник отримує законне право «перекрити кисень» (або воду/газ) в односторонньому порядку.

3. Шведський стіл договірних моделей. Стаття 14 — це справжній конструктор для мешканців багатоповерхівок. Ви самі обираєте, як «товаришувати» з постачальником:

Індивідуальний договір: Ви сам собі господар. Постачальник відповідає за якість послуги лише до вводу в будинок. Все, що

коїться у внутрішньобудинкових мережах — турбота співвласників. Фішка: з'являється «плата за абонентське обслуговування».

Колективний договір: Від імені будинку виступає управитель або ОСББ. Постачальник бачить будинок як одного великого клієнта.

Колективний споживач: ОСББ укладає договір від власного імені. Усі внутрішні розрахунки — через статут та рішення зборів.

Важливо: Газ та світло — це «священні корови». Вони надаються виключно за індивідуальними договорами. Ніяких колективних рішень тут бути не може.

Чек-лист: На що звернути увагу в договорі?

Перед тим як «мовчати» 30 днів, перевірте ці три пункти в тексті, який опублікував виконавець:

1. Розмір абонплати: Вона не може перевищувати гранич-

ний розмір, встановлений Кабміном. Перевірте цифри.

2. Порядок перерахунку: Як саме постачальник буде знижувати ціну, якщо вода холодна, а батареї ледь теплі? Якщо процедура прописана надто складно — ви ніколи не доб'єтеся справедливості.

3. Відповідальність постачальника та відповідальність споживача: Чи співпадає вона з умовами профільного законодавства.

4. Плата за обслуговування мереж (якщо ви домовилися, що постачальник буде їх ремонтувати) або якщо це не прописано відповідно до законодавства.

Порада від адвоката:

Не ігноруйте оголошення на під'їздах та дрібний шрифт у квитанціях. Мовчання в комунальній сфері — це не золото, це додаткові рядки у вашій платіжці. Раз на рік корисно перевіряти, на яких умовах ви «дружите» з водоканалом чи тепломережею.

РЕДАКЦІЙНА РАДА:
Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ,
шеф-редактор газети
«Юридичний вісник України»;
Олексій БАГАНЕЦЬ,
державний радник юстиції
2 класу, заслужений юрист України;

Сергій ДЕМСЬКИЙ,
заступник головного редактора газети
«Голос України»;
Святослав ПІСКУН,
голова Союзу юристів України;
Олег ЗАЙЧУК,
академік НАПрНУ;

Олександр КОПИЛЕНКО,
академік НАН України;
Олена ОРЛЮК,
директорка УКРНОІВІ;
Євген СТРЕЛЬЦОВ,
д.ю.н., доктор теології, член-
кореспондент НАПрНУ;
Микола ОНІЩУК,

ректор НІССУ, д.ю.н.;
Олександр ПЕТРИШИН,
суддя КСУ;
Анжела СТРИЖЕВСЬКА,
завідувачка кафедри Інституту права
КНУ імені Тараса Шевченка, к.ю.н.;

«ЮРИДИЧНИЙ ВІСНИК УКРАЇНИ»

загальнонаціональний правовий тижневик
Редакція газети — колективний асоційований
член Союзу юристів України
Виходить з квітня 1995 року
(uvu_golovred@ukr.net)

Засновник — ТОВ «Юрінком Прес»
Головний редактор — Віктор Ковальський
Відповідальний секретар — Олена ДОЦЕНКО
Редактор відділу правових новин — Максим БОНДАР

Юридичні оглядачі —
Юрій КОТНЮК
Сергій ТЕНЬКОВ
Літературний редактор — Інна ЛЕХОВА
Комп'ютерна верстка — Дар'я КОСТЮКОВА

ЗМІСТ

КЛЮЧОВІ РІШЕННЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЗА 2026 РІК

Проведення Кваліфікаційною комісією арбітражних керуючих засідання в дистанційному форматі не може бути безумовною підставою для визнання прийнятих рішень протиправними	2
Для визнання наказу злочинним або явно незаконним у розумінні ст. 8 Закону «Про Національну поліцію» має бути встановлено його очевидну протиправність	3
Закінчення виконавчого провадження з підстави фактичного виконання унеможливорює закінчення провадження з підстави визнання виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню	4
Бажання особи продовжити державну службу після досягнення нею 65-річного віку не є достатньою підставою для такого продовження	4
Витрати щодо виплати середнього заробітку за час затримки виконання судового рішення про поновлення прокурора на адміністративній посаді повинен нести Офіс Генерального прокурора.....	5
Відсутність спеціального закону, який установлює порядок відшкодування шкоди, завданої неконституційним актом, не звільняє державу від обов'язку здійснити таку компенсацію	6
Подання до суду процесуальних документів з посиланням на неіснуючі постанови та правові позиції Верховного Суду, ймовірно згенерованих ШІ, порушує принцип добросовісності користування процесуальними правами	7
Пеня за порушення резидентом граничних строків розрахунків за імпортними операціями підлягає нарахуванню незалежно від застосування до нього економічних санкцій.....	8

Ключові рішення Верховного Суду за 2026 рік

Проведення Кваліфікаційною комісією арбітражних керуючих засідання в дистанційному форматі не може бути безумовною підставою для визнання прийнятих рішень протиправними

5 грудня 2025 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 320/16949/23 залишив без задоволення касаційну скаргу позивача, скаргу якого відхилила Кваліфікаційна комісія арбітражних керуючих Міністерства юстиції України.

У зв'язку з цим він звернувся до суду з позовом до Мініюсту, Комісії, у якому просив визнати протиправним та скасувати протокол засідання Комісії та зобов'язати рекомендувати Мініюсту видати свідоцтво про право на здійснення діяльності арбітражного керуючого.

На думку позивача, відповідачі своїми діями фактично не розглянули його скаргу, не встановили, що фактично йому не вистачило 1 балу для складання кваліфікаційного іспиту (через неоднозначні питання та відповіді, які містять варіативності їх тлумачення) та відмовили позивачу в виданні свідоцтва про право на здійснення діяльності арбітражного керуючого, чим обмежили позивача в професії, а саме здійснення діяльності арбітражного керуючого.

Крім того, на його думку, розгляд цієї скарги відбувся з порушенням процедури, оскільки засідання Комісії відбулося в форматі онлайн, однак відсутній відповідний акт голови Комісії щодо скликання засідання в такому режимі, а також протокол засідання Комісії підписаний її членами з порушенням строку, визначеного положеннями Кодексу України з процедур банкрутства, та має статус «частково підписаний».

Відмовляючи у задоволенні позову, суд першої інстанції, з яким погодився суд апеляційної інстанції, виходив з того, що нормами Положення про Кваліфікаційну комісію арбітражних керуючих не визначено, в якому форматі необхідно проводити засідання Комісії, та не встановлено особливостей проведення засідань, відповідно відсутні обмеження щодо варіантів вибору існуючих форм проведення засідань.

Водночас, суди зауважили, що аргументи про однозначне трактування питань, зареєстрованих в системі тестування за № 51, 14, 40, 15 та на які позивачем було надано неправильні відповіді, є безпідставними, оскільки перелік питань автоматизованого анонімного тестування (тестові питання) для іспиту, які розробляє та затверджує Комісія, в судовому порядку не оскаржувався, є чинним та не є предметом даного та будь-якого іншого спору, у зв'язку з чим відсутні підстави давати оцінку повному переліку питань з точки зору їх неоднозначного тлумачення.

Розглянувши касаційну скаргу позивача, Верховний Суд погодився з твердженнями судів попередніх інстанцій та вказав, що суб'єктивне трактування та незгода позивача з тестовими питаннями та їх варіантами відповідей, запропонованих Системою тестування, не свідчить про невідповідність цих питань вимогам Порядку № 2535/5.

До того ж норма ст. 16 Закону України «Про звернення громадян» є загальною, оскільки вона встановлює загальні правила подання та розгляду скарг, які застосовуються до більшості випадків звернень громадян. При цьому ключовим в цьому питанні є саме те, що відповідна скарга подана з питань, які регулюються положеннями цього Закону.

Водночас, Положення про Кваліфікаційну комісію та Порядок № 2535/5 розроблені та затверджені Мініюстом на виконання спеціального нормативно-правового документа — Кодексу України з процедур банкрутства. При цьому саме норми Положення про Кваліфікаційну комісію встановлюють порядок утворення, мету та основні завдання Комісії, а Порядок № 2535/5 визначає організаційні засади проведення кваліфікаційного іспиту, порядок його складання особами, які мають намір здійснювати діяльність арбітражного керуючого, порядок оцінювання знань на іспиті та встановлення його результату.

З огляду на викладене, колегія судів уважав безпідставними та помилковими доводи скажника про порушення Комісією порядку підлеглості розгляду скарг, оскільки виключно Комісія є уповноваженим органом з розгляду скарг щодо результатів кваліфікаційних іспитів осіб, які мають намір здійснювати діяльність арбітражного керуючого. Будь-якого іншого органу законом не визначено.

Щодо твердження скажника про порушення відповідачем порядку проведення засідання Верховний Суд наголосив, що Положення про Кваліфікаційну комісію не містять вимог щодо форми проведення засідання Комісії. Єдиною умовою для проведення засідання Комісією є присутність на ньому відповідної кількості її членів.

Вирішуючи питання можливості проведення дистанційних засідань суб'єктами владних повноважень, Верховний Суд у постанові від 18 грудня 2023 р. у справі № 160/7583/22 дійшов таких висновків: «...Верховний Суд погоджується із висновком судів попередніх інстанцій щодо доцільності проведення засідання сесії за згодою голови Ради саме у дистанційному режимі, враховуючи наявність одразу двох надзвичайних виняткових обставин — дію воєнного стану та запроваджених обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19. Як влучно зазначив суд першої інстанції, з висновком якого погоджується Верховний Суд, проведення такого формату зумовлено складною ситуацією у країні, неможливістю усіх бути присутніми у місті Дніпрі, ризиком пов'язаним із масовим скупченням осіб та виконанням інших функцій, що потребують у воєнний час.

Також Верховний Суд погоджується із судами попередніх інстанцій, що чинним законодавством не заборонено проводити пленарні засідання районної ради з урахуванням участі у них частини депутатів в режимі відеоконференції, а частини в залі засідань».

За такого правового регулювання та зазначеної правової позиції Верховного Суду, колегія суддів дійшла висновку, що проведення Комісією засідання в дистанційному форматі відпові-

дає вимогам закону та не може бути безумовною підставою для визнання прийнятих в такому форматі рішень протиправними.

При цьому реалізація членами Комісії свого права на участь в її засіданні шляхом відеоконференції (в режимі онлайн) з дотриманням порядку проведення такого засідання жодним чином не впливає на права позивача та не може слугувати підставою для скасування її рішень.

Таким чином, колегія суддів погодилася з висновками судів першої та апеляційної інстанцій про те, що під час прийняття спірного рішення Комісія діяла на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Крім того, Верховний Суд визнав безпідставними й доводи скаржника щодо статусу протоколу засідання Комісії як «частково підписано», оскільки листом підписання, який міститься в матеріалах справи, підтверджується те, що цей протокол був підписаний усіма членами Комісії, які брали участь в засіданні та здійснювали розгляд скарги позивача.

*Рішення в ЄДРСР —
reyestr.court.gov.ua/Review/132373399*

Для визнання наказу злочинним або явно незаконним у розумінні ст. 8 Закону «Про Національну поліцію» має бути встановлено його очевидну протиправність

11 грудня 2025 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 340/1237/22 залишив без задоволення касаційну скаргу поліцейського, якого звільнено зі служби за п. 6 ч. 1 ст. 77 Закону України «Про Національну поліцію».

Своє звільнення позивач пов'язував з тим, що протягом тривалого часу він піддавався свідомому мобінгу з боку керівництва, яке домоглось його незаконного переведення на іншу посаду в іншу місцевість, без його згоди, чим, на думку позивача, грубо порушено його права.

Оскільки відповідний наказ про переведення позивач вважає завідомо незаконним, він не став його виконувати, не прибув на нове місце роботи. Водночас, відповідач, на думку позивача, розуміючи протиправність своїх дій, формально провів службове розслідування за фактом невиходу на роботу, не розібравшись у причинах такої поведінки позивача, не надавши правової оцінки наказу про переведення позивача до іншої місцевості без його згоди, наслідком чого стало прийняття спірних наказів про притягнення позивача до дисциплінарної відповідальності та звільнення позивача зі служби в поліції.

У зв'язку з цим він звернувся до суду з позовом до ГУ Національної поліції про визнання протиправними та скасування наказів, поновлення на роботі та виплату середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

Відмовляючи в задоволенні позовних вимог, суд першої інстанції, з яким погодився суд апеляційної інстанції, виходив з того, що свій невихід на нове місце служби позивач (як під час проведення службового розслідування, так і під час розгляду справи судом) пов'язував виключно зі своєю незгодою з переміщенням на іншу посаду на підставі наказу, який позивач називає «злочинним», «явно» або ж «завідомо» незаконним.

Водночас незаконність (протиправність) такого наказу мала бути встановлена виключно рішенням суду, яке набрало законної сили, що мало б наслідком скасування спірного наказу.

У касаційній скарзі позивач зазначав, що наказ є явно незаконним, оскільки, на його думку, відповідач не мав права, у силу положень ст. 32 Кодексу законів про працю України, переміщувати його в іншу місцевість без його згоди, у зв'язку з чим позивач мав достатні підстави не виконувати зазначений наказ відповідно до положень ч. 2 ст. 8 Закону України «Про Національну поліцію» та ч. 4 ст. 5 Закону України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України».

Верховний Суд вказав, що тлумачення зазначених положень дає підстави вважати, що під злочинним наказом слід розуміти таке розпорядження керівника, виконання якого утворює склад кримінального правопорушення, передбаченого Кримінальним кодексом України. Такий наказ за своєю змістом вимагає від підлеглого вчинення дій, що прямо порушують кримінальний закон. Виконання такого наказу є кримінально караним, а тому поліцейський не лише має право, а й зобов'язаний відмовитись від його виконання, незалежно від будь-яких обставин.

Під явно незаконним наказом слід розуміти таке розпорядження, протиправність якого є очевидною, однозначною та не потребує спеціальних юридичних знань для її усвідомлення. Йдеться про наказ, що прямо суперечить нормативно визначеним повноваженням поліцейського, службовій присязі, основним правам і свободам громадян або вимагає вчинення дій, які явно виходять за межі закону. Його протиправність є настільки очевидною, що поліцейський повинен самостійно усвідомити недопустимість його виконання.

Іншими словами, критерій «очевидності» незаконності полягає в тому, що для усвідомлення протиправності такого наказу не потрібно проводити складного правового аналізу чи звертатися до спеціальних норм: незаконність випливає безпосередньо зі змісту наказу та загальновідомих вимог закону.

Отже, для визначення наказу злочинним або явно незаконним, у розумінні ст. 8 Закону України «Про Національну поліцію» та ст. 5 Дисциплінарного статуту, має бути встановлено очевидну протиправність, що проявляється у вимозі вчинити дії, які суперечать закону, службовій присязі або утворюють склад кримінального правопорушення, а у разі наполягання на його виконанні — підтверджено факт письмового повідомлення керівництва про цю обставину.

Потенційні чи навіть наявні порушення процедури переміщення позивача або трудових гарантій самі по собі не утворюють очевидної незаконності наказу. Такі порушення можуть бути підставою для оскарження відповідного наказу у встановленому законом порядку, однак не надають поліцейському права самостійно визначати наказ як явно незаконний та відмовлятися від його виконання.

Крім того, правомірність наказу була предметом розгляду в адміністративній справі, в якій постановою апеляційного адміністративного суду рішення суду першої інстанції про задоволення позову скасовано, а позов у вказаній частині залишено без розгляду.

Враховуючи те, що суди попередніх інстанцій не встановили підстав вважати наказ злочинним або явно незаконним, обґрунтованими є висновки про те, що оскільки зазначений наказ не був визнаний протиправним чи незаконним у встановленому законом порядку, не скасовувався та, відповідно, залишався чинним, у позивача не було правових підстав для його невиконання, а обрана ним поведінка не може вважатися такою, що узгоджується з вимогами ст. 8 Закону України «Про Національну поліцію» та положеннями Дисциплінарного статуту.

За таких обставин доводи касаційної скарги щодо правомірності відмови від виконання наказу є необґрунтованими та не

спростовують правильності висновків судів попередніх інстанцій.

Будь-яких інших порушень порядку проведення службового розслідування, які могли б поставити під сумнів його результати чи вплинути на обґрунтованість прийнятого рішення, позивач не навів, а судами попередніх інстанцій не встановлено.

*Рішення в ЄДРСР —
reyestr.court.gov.ua/Review/132534266*

Закінчення виконавчого провадження з підстави фактичного виконання унеможлиблює закінчення провадження з підстави визнання виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню

15 грудня 2025 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 420/30264/23 залишив без задоволення касаційну скаргу Державного підприємства, яке звернулося до суду з позовом про визнання протиправною та скасування постанови про стягнення виконавчого збору та зобов'язання закрити виконавче провадження.

Позивач зазначав, що оскільки ухвалою суду визнано наказ Господарського суду таким, що не підлягає виконанню, він породжує для органу державної виконавчої служби обов'язок розглянути всі правові наслідки, які випливають з цієї ухвали, зокрема розглянути питання про закінчення виконавчого провадження, винести постанову про закінчення виконавчого провадження зі стягнення виконавчого збору.

Задовольняючи частково позовні вимоги, суд першої інстанції дійшов висновку, що у разі закінчення виконавчого провадження, зокрема у зв'язку із визнанням судом виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню, виконавчий збір не стягується, а стягнутий виконавчий збір підлягає поверненню. Відтак, за наявності ухвали суду, виконавче провадження підлягає закриттю на підставі п. 5 ч. 1 ст. 39 Закону № 1404-VIII.

Суд апеляційної інстанції, скасовуючи рішення суду першої інстанції, вказав, що виконавче провадження закінчено на підставі п. 9 ч. 1 ст. 39 Закону № 1404-VIII (виконання в повному обсязі рішення згідно з виконавчим документом), а не у зв'язку із визнанням судом виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню (п. 5 ч. 1 ст. 39 Закону № 1404-VIII), а тому висновки суду першої інстанції про закриття виконавчого провадження на підставі п. 5 ч. 1 ст. 39 Закону № 1404-VIII є помилковими.

Розглянувши касаційну скаргу позивача, Верховний Суд вказав, що ч. 7 ст. 27 Закону № 1404-VIII визначено, що у разі закінчення виконавчого провадження у зв'язку із скасуванням рішення, що підлягало виконанню, або визнання судом виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню, виконавчий збір не стягується, а стягнутий виконавчий збір підлягає поверненню.

Тобто у разі закінчення виконавчого провадження на підставі п. 5 ч. 1 ст. 39 Закону № 1404-VIII (скасування або визнання нечинним рішення, на підставі якого виданий виконавчий документ, або визнання судом виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню) виконавчий збір не підлягає стягненню, а стягнутий — повертається.

Однак, Верховний Суд наголосив, що виконавче провадження було закінчено на підставі п. 9 ч. 1 ст. 39 Закону № 1404-VIII (фактичне виконання в повному обсязі рішення згідно з виконавчим документом).

Верховний Суд у постанові від 09 вересня 2021 р. у справі № 824/67/20 вказав, що визнання виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню, і фактичне виконання в повному обсязі рішення згідно з виконавчим документом є самостійними підставами для закінчення виконавчого провадження і їх одночасне застосування є неможливим. У зв'язку з цим закінчення виконавчого провадження з підстави фактичного виконання рішення згідно з виконавчим документом унеможлиблює закінчення виконавчого провадження з підстави визнання виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню, оскільки виконавче провадження не може бути розпочате знову.

Частиною 3 ст. 40 Закону № 1404-VIII регламентовано, що у разі, зокрема, закінчення виконавчого провадження з підстави, передбаченої п. 9 (крім випадку, передбаченого ч. 9 ст. 27 цього Закону) ч. 1 ст. 39 цього Закону, якщо виконавчий збір не стягнуто, державний виконавець не пізніше наступного робочого дня з дня закінчення виконавчого провадження виносить постанову про стягнення виконавчого збору, яку виконує в порядку, встановленому цим Законом.

Таким чином, у разі закінчення виконавчого провадження у зв'язку із фактичним виконанням в повному обсязі рішення згідно із виконавчим документом, виконавчий збір підлягає стягненню.

З матеріалів справи вбачається, що після закінчення виконавчого провадження ухвалою суду визнано таким, що не підлягає виконанню наказ Господарського суду. Проте, ця обставина не стала підставою для закінчення виконавчого провадження.

Отже, Верховний Суд погодився із висновком суду апеляційної інстанції про безпідставність застосування до спірних правовідносин ч. 7 ст. 27 Закону № 1404-VIII, ураховуючи, що виконавче провадження закінчено на підставі п. 9 ч. 1 ст. 39 Закону № 1404-VIII (виконання в повному обсязі рішення згідно з виконавчим документом), а не у зв'язку із визнанням судом виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню (п. 5 ч. 1 ст. 39 Закону № 1404-VIII). Тобто наявні підстави для стягнення виконавчого збору і виконання спірної постанови.

*Рішення в ЄДРСР —
reyestr.court.gov.ua/Review/132668158*

Бажання особи продовжити державну службу після досягнення нею 65-річного віку не є достатньою підставою для такого продовження

18 грудня 2025 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 140/5414/24 залишив без задоволення касаційну скаргу позивача, якого було звільнено з посади начальника ГУ ПФУ у зв'язку з досягненням ним 65-річного віку на підставі п. 7 ч. 1 та ч. 4 ст. 83 Закону України «Про державну службу» № 889-VIII.

Зважаючи на встановлену Законом № 889-VIII можливість продовження державної служби після досягнення 65-річного віку та на подання ним заяви про намір подальшого її проходження, відсутність доказів щодо її розгляду, він звернувся до суду з позовом про визнання протиправним та скасування наказу про звільнення, поновлення на посаді та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

Відмовляючи в задоволенні позову, суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що продовження граничного віку перебу-

вання на державній службі є правом суб'єкта призначення, а не його обов'язком. Відповідне рішення приймається з урахуванням принципу доцільності та необхідності продовження роботи особою, що досягла 65-річного віку, виключно у зв'язку із потребами служби.

Така обставина як бажання особи продовжити службу після досягнення нею 65-річного не є достатньою самостійною підставою для продовження державної служби після досягнення особою граничного віку перебування на службі.

ПФУ прийняв наказ про звільнення позивача без належного розгляду його заяви про продовження строку перебування на державній службі, оскільки Законом № 889-VIII не передбачено необхідності приймати окреме рішення щодо заяви про намір продовжити державну службу, на переконання суду, сам наказ про звільнення і є результатом розгляду вищевказаної заяви позивача.

Положення п. 7 ч. 1 ст. 83 Закону № 889-VIII щодо припинення державної служби у разі досягнення державним службовцем 65-річного віку є імперативним та у разі неприйняття суб'єктом призначення рішення про продовження строку перебування на державній службі є безумовною підставою для звільнення такої особи у визначену дату.

Розглянувши касаційну скаргу позивача, Верховний Суд вказав, що згідно з п. 7 ч. 1 ст. 83 Закону № 889-VIII державна служба припиняється, зокрема, у разі виходу державного службовця на пенсію або досягнення ним 65-річного віку, якщо інше не передбачено законом.

Отже, вказаним положенням встановлено граничний термін перебування на державній службі.

Припинення державної служби в контексті п. 7 ч. 1 ст. 83 Закону № 889-VIII слід розуміти як закінчення строку перебування на державній службі.

Верховний Суд виклав такий висновок у постанові від 6 жовтня 2021 р. у справі № 160/3884/20.

Колегія суддів звернула увагу, що положення п. 7 ч. 1 ст. 83 Закону № 889-VIII щодо припинення державної служби у разі досягнення державним службовцем 65-річного віку є імперативним та у разі неприйняття суб'єктом призначення рішення про продовження строку перебування на державній службі є безумовною підставою для звільнення такої особи у визначену дату.

Частиною 4 ст. 83 Закону № 889-VIII визначено, що у зв'язку з потребами служби державний службовець за рішенням суб'єкта призначення може бути залишений на державній службі після досягнення 65-річного віку за його згодою. Рішення про продовження строку перебування на державній службі приймається суб'єктом призначення щороку, але не більш як до досягнення державним службовцем 70-річного віку.

Отже, колегія суддів погодилася із висновками судів попередніх інстанцій, що продовження граничного віку перебування на державній службі є правом суб'єкта призначення, а не його обов'язком. Потребу державної служби у конкретному державному службовцеві, який досяг 65-річного віку, визначає суб'єкт призначення. При цьому бажання особи продовжити службу після досягнення нею 65-річного віку не є достатньою підставою для продовження державної служби після досягнення особою граничного віку перебування на службі.

Конституційний Суд України в Рішенні від 16 жовтня 2007 р. № 8-рп/2007 (справа про граничний вік перебування на державній службі та на службі в органах місцевого самоврядування) дійшов висновків про те, що граничний вік перебування на державній службі та на службі в органах місцевого самовряду-

вання фактично є пенсійним віком для цієї категорії працівників; встановлення законодавцем граничного віку перебування на відповідній службі є питанням соціальної або економічної доцільності. Особливі правила та умови, засновані на специфічних вимогах до праці, не обмежують право на працю і гарантію рівних можливостей у виборі професії та роду трудової діяльності.

Суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку, що Законом № 889-VIII не передбачено необхідності приймати окреме рішення щодо заяви позивача про намір продовжити державну службу, а тому доводи позивача про прийняття ПФУ оскаржуваного наказу без врахування його заяви про продовження строку перебування на державній службі є безпідставними.

Правильно зазначили суди попередніх інстанцій і про наявність дискреційних повноважень у суб'єкта призначення щодо прийняття рішення про продовження строку перебування на державній службі позивачу, який досяг 65-річного віку, оскільки він має можливість обирати одне з допустимих рішень, а визначальною підставою для цього в такому випадку є саме потреба державної служби.

Рішення в ЄДРСР —
reyestr.court.gov.ua/Review/132726924

Витрати щодо виплати середнього заробітку за час затримки виконання судового рішення про поновлення прокурора на адміністративній посаді повинен нести Офіс Генерального прокурора

19 грудня 2025 р. Верховний Суд у складі судової палати з розгляду справ щодо виборчого процесу та референдуму, а також захисту політичних прав громадян Касаційного адміністративного суду у справі № 260/8573/23 залишив без задоволення касаційну скаргу Офісу Генерального прокурора, який посилався на відсутність протиправної бездіяльності щодо негайного виконання рішення суду.

Особа звернулася до суду з позовом до Закарпатської обласної прокуратури, Офісу Генерального прокурора про стягнення середнього заробітку за час затримки виконання рішення суду в частині поновлення позивача на роботі.

Задовольняючи позовні вимоги, суди попередніх інстанцій дійшли висновку про те, що невиконання відповідачем протягом певного часу рішення суду про поновлення позивача на посаді має наслідком застосування приписів ст. 236 КЗпП України про стягнення з відповідача на користь позивача середнього заробітку за час затримки виконання рішення про поновлення на роботі.

Суди врахували, що згідно зі ст. 39 та п. 3 ч. 1 ст. 9 Закону України «Про прокуратуру» посада першого заступника прокурора Закарпатської області належить до адміністративних посад як посад «заступника керівника обласної прокуратури», а призначення прокурорів на адміністративні посади та звільнення їх з адміністративних посад у випадках та порядку, встановленому цим Законом, віднесено до повноважень Генерального прокурора.

З огляду на викладене, суди вважали, що належним відповідачем, який має відповідати за позовною вимогою про стягнення середнього заробітку за час затримки виконання рішення суду, є Офіс Генерального прокурора.

Розглянувши касаційну скаргу Офісу Генерального прокурора, Верховний Суд вказав, що при вирішенні питання належного відповідача, який, в силу приписів ст. 236 КЗпП України, має нести відповідальність за затримку виконання рішення суду про поновлення працівника на посаді, слід дослідити та установити, зокрема, до чієї повноважень, відповідно до Закону України «Про прокуратуру», належить вирішення питання поновлення позивача на посаді; ким видано відповідний наказ про поновлення працівника на посаді.

Ураховуючи, що предметом цього позову є стягнення коштів, які є спеціальним видом відповідальності роботодавця, а саме особи, яка зобов'язана судовим рішенням або в силу закону видати наказ про поновлення незаконно звільненого працівника на посаді, то від установлення означених обставин залежить вирішення питання визначення належного відповідача, на якого має бути покладено обов'язок виплати позивачу середнього заробітку за час затримки виконання рішення.

З установлених судами попередніх інстанцій обставин випливає, що рішення суду в частині поновлення позивача на адміністративній посаді виконувалося Офісом Генерального прокурора, який видав відповідний наказ.

Судова палата також урахувала, що згідно із положеннями п. 7 ч. 1 ст. 39 Закону України «Про прокуратуру» посада першого заступника прокурора Закарпатської області належить до адміністративних посад як посад «першого заступника керівника обласної прокуратури», а його призначення здійснюється Генеральним прокурором (ч. 4 ст. 39 Закону України «Про прокуратуру»).

Доводи скаргника про те, що позивач у фактичних трудових відносинах перебував з Прокуратурою Закарпатської області, нарахування та виплата заробітної плати, проведення пов'язаних із цим розрахунків здійснювалося Прокуратурою Закарпатської області, а тому, на його думку, відповідальність за несвоєчасне виконання рішення суду має бути покладено на Закарпатську обласну прокуратуру є безпідставними, оскільки судами попередніх інстанцій установлено, а матеріалами справи підтверджено, що виконання рішення суду в частині поновлення позивача на посаді здійснювалося саме Офісом Генерального прокурора.

З урахуванням викладеного, у розумінні ст. 236 КЗпП України власником (уповноваженим органом), який має обов'язок видати наказ (розпорядження) про поновлення позивача на посаді першого заступника прокурора Закарпатської області, є Генеральний прокурор, а відтак, витрати щодо виплати середнього заробітку за час затримки виконання рішення суду повинен нести саме Офіс Генерального прокурора як установа, у якій Генеральний прокурор виконує свої управлінські функції та яка є головним розпорядником бюджетного фінансування.

Підсумовуючи наведене, вирішуючи питання щодо застосування ст. 236 КЗпП України в частині визначення належного відповідача, Судова палата дійшла такого висновку: оскільки стягнення середнього заробітку за час затримки виконання рішення суду про поновлення на посаді є спеціальним видом відповідальності роботодавця, а саме особи, яка зобов'язана судовим рішенням та/або в силу закону видати наказ про поновлення незаконно звільненого працівника на посаді, то належним відповідачем, який, відповідно до ст. 236 КЗпП України, має нести відповідальність за затримку виконання рішення суду про поновлення працівника на посаді, є уповноважений орган (його посадова особа), до повноважень якого, в силу відповідного закону, належить вирішення питання про поновлення працівника на посаді.

Зважаючи на наведене, Судова палата відступила від висновків, викладених у постановках Верховного Суду у складі колегій Касаційного адміністративного суду від 08 грудня 2022 р. у справі № 280/2481/21 та від 23 березня 2023 р. у справі № 420/8539/21, у яких Верховний Суд розглядав питання стягнення середнього заробітку за час затримки виконання судового рішення про поновлення на роботі [прокурорів на адміністративних посадах] та зобов'язав обласні прокуратури здійснити відповідні виплати.

Суди попередніх інстанцій, повно установивши обставини справи, дійшли правильного висновку про те, що належним відповідачем, який має відповідати за позовною вимогою про стягнення середнього заробітку за час затримки виконання рішення суду, є Офіс Генерального прокурора.

*Рішення в ЄДРСР —
reyestr.court.gov.ua/Review/132767736*

Відсутність спеціального закону, який установлює порядок відшкодування шкоди, завдані неконституційним актом, не звільняє державу від обов'язку здійснити таку компенсацію

24 лютого 2026 р. Верховний Суд у складі колегії суддів об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду у справі № 160/6949/20 розглянув спір про відшкодування шкоди, завдані внаслідок дії неконституційної норми.

Колишній прокурор звернувся до суду з позовом, у якому просив стягнути з Держави Україна в особі прокуратури матеріальну шкоду у вигляді неотриманої частини заробітної плати, а саме посадового окладу, визначеного ч. 3 ст. 81 Закону України «Про прокуратуру» № 1697-VII, завдану положеннями п. 26 розд. VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України, що визнані неконституційними згідно з Рішенням Конституційного Суду України від 26 березня 2020 р. № 6-р/2020.

Позивач, посилаючись на ч. 3 ст. 152 Конституції України, вказував на те, що він має право на відшкодування матеріальної шкоди, завдані прийняттям закону, який згодом визнаний неконституційним.

Задовольняючи позов суд першої інстанції, з позицією якого погодився апеляційний суд, виходив з того, що позивачеві завдано майнову шкоду законодавчим актом, який визнаний неконституційним, що, зважаючи на приписи ч. 3 ст. 152 Конституції України, дає йому підстави вимагати від держави відшкодування матеріальної шкоди, у вигляді недоотриманого протягом спірного періоду посадового окладу.

У касаційній скарзі прокуратура зазначала, що позивачу ніякої шкоди завдано не було, адже нарахування і виплата заробітної плати позивачеві як працівнику прокуратури узгоджувалося з вимогами чинних (протягом спірного періоду) нормативних актів, діяти усупереч яким прокуратура як суб'єкт владних повноважень не могла.

Об'єднана палата вказала, що за своєю правовою природою визнання Конституційним Судом України неконституційності закону, інших актів або їх окремих положень вказує на те, що такі суперечили нормам Основного Закону з моменту їх прийняття. Ухвалення рішення Конституційного Суду України не створює юридичного факту неконституційності, таким рішенням лише визнається наявність чи відсутність такого факту, який виник в момент прийняття неконституційного акта. З дня

прийняття рішення Конституційним Судом України, якщо іншого строку не зазначено у самому рішенні, неконституційні акти лише втрачають чинність.

Тобто шкода, завдана неконституційним актом, виникає у період, коли акт діяв та ще не був визнаний неконституційним, тобто в минулому, оскільки не можна заподіяти шкоду неконституційним актом після того, як він за рішенням Конституційного Суду України втратив чинність. Заподіяння шкоди завжди відбувається внаслідок вже прийнятого та застосовного в минулому до особи неконституційного акта.

Згідно з ч. 3 ст. 152 Конституції України матеріальна чи моральна шкода, завдана фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними, відшкодовується державою у встановленому законом порядку.

Отже, положення ч. 3 ст. 152 Конституції України містять посилання на спеціальний закон, а тому відшкодування шкоди, завданої актами і діями, які визнані неконституційними, не повинно здійснюватися в іншому, ніж у встановленому законом, порядку.

Разом з тим, закон, який би встановлював порядок відшкодування державою матеріальної чи моральної шкоди, завданої актами і діями, що визнані неконституційними, на час розгляду цієї справи, незважаючи на вимоги ст. 152 Конституції України, не прийнятний.

З урахуванням конституційних гарантій судового захисту, принципу верховенства права, зважаючи на приписи ч. 4 ст. 6 КАС України, Об'єднана палата констатувала, що суд не може відмовити в задоволенні позову з підстав відсутності, неповноти чи неузгодженості законодавчого регулювання спірних правовідносин і зобов'язаний вирішити спір по суті, забезпечивши ефективний захист порушених прав особи.

Враховуючи наведене, Об'єднана палата погодилася з висновками Верховного Суду, викладеними у постанові від 20 грудня 2023 р. у справі № 420/17886/21, зазначивши, що відсутність спеціального закону не може бути підставою для відмови у задоволенні позову, поданого на підставі ч. 3 ст. 152 Конституції України, про відшкодування шкоди, завданої неконституційним актом, оскільки норми Конституції України є нормами прямої дії і не допускають звуження змісту та обсягу конституційних прав особи внаслідок бездіяльності законодавця.

Належне матеріальне забезпечення прокурорів є однією із законодавчо закріплених гарантій їх незалежності, визначених ст. 16 Закону № 1697-VII, а застосування неконституційної норми, якою було звужено зміст цієї гарантії, може бути підставою для виникнення у прокурорів (як діючих, так і колишніх) права на відшкодування матеріальної шкоди, завданої дією положення п. 26 розд. VI «Прикінцеві та перехідні положення» БК України, за умови встановлення в судовому порядку факту завдання такої шкоди.

Належним відповідачем у спорах про відшкодування шкоди, завданої прокурору зазначеним неконституційним актом, є відповідний орган прокуратури, який здійснював нарахування та виплату заробітної плати і діями якого фактично було заподіяно таку шкоду, тоді як залучення Державної казначейської служби України не є необхідним, оскільки вона не є суб'єктом, який порушив права такого працівника прокуратури.

Застосовуючи наведені вище правові висновки до обставин цієї справи, Об'єднана палата констатувала, що позивач як колишній прокурор, посадовий оклад якого в період дії п. 26 розд. VI «Прикінцеві та перехідні положення» БК України при на-

рахуванні заробітної плати визначався у розмірі меншому, ніж передбачено ч. 3 ст. 81 Закону № 1697-VII, має право ініціювати перед судом питання про відшкодування шкоди на підставі ч. 3 ст. 152 Конституції України, зокрема матеріальної, та, відповідно, на відшкодування такої шкоди за умови встановлення факту її завдання за результатом оцінки судом наслідків такого неконституційного регулювання.

Рішення в ЄДРСР —
reyestr.court.gov.ua/Review/134367664

Подання до суду процесуальних документів з посиланням на неіснуючі постанови та правові позиції Верховного Суду, ймовірно згенерованих ШІ, порушує принцип добросовісності користування процесуальними правами

15 січня 2026 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 240/14153/24 відмовив у відкритті касаційного провадження та вказав, що учасники справи зобов'язані дотримуватися принципу фахового людського контролю при використанні технологій штучного інтелекту.

Скаржник посилався на неврахування судами низки постанов Верховного Суду, проте перевіркою Єдиного державного реєстру судових рішень встановлено, що жодного з перерахованих судових рішень Великої Палати Верховного Суду та Верховного Суду не існує в реальності. Тобто зазначені в касаційній скарзі номери справ та дати ухвалення постанов є вигаданими, а посилання на сформовані висновки – неправдивими.

Такі дії суперечать принципу добросовісності користування процесуальними правами, закріпленому у ст. 45 КАС України, та ставлять під сумнів обґрунтованість касаційної скарги загалом.

Характер наведених посилань може свідчити про використання учасником справи інструментів штучного інтелекту та, відповідно, отримання на запит результату у формі «галюцинацій» (феномен, за якого результат роботи системи генеративного ШІ містить неточну або хибну інформацію, що оманливо представлена як достовірна).

Суд звернув увагу, що використання ШІ для підготовки процесуальних документів саме по собі не заборонене, проте відповідальність за достовірність інформації, викладеної у процесуальних документах, покладається виключно на учасника справи.

Також Суд відзначив обов'язковість дотримання принципу фахового людського контролю (human-in-the-loop). Використання ШІ у правничій діяльності допускається виключно як допоміжний інструмент, який не може замінити професійну діяльність правника: його критичне мислення, фахове судження та правову кваліфікацію (Рекомендації з відповідального використання штучного інтелекту для правників, схвалені Міністерством цифрової трансформації та Міністерством юстиції України, липень 2025 р.).

Водночас подання до суду процесуальних документів, згенерованих ШІ, за відсутності фахової перевірки, свідчить про неналежне виконання професійних обов'язків і недобросовісне користування учасником справи процесуальними правами, що може бути кваліфіковано як вияв неповаги до суду.

Рішення в ЄДРСР —
reyestr.court.gov.ua/Review/133336040

Пеня за порушення резидентом граничних строків розрахунків за імпортованими операціями підлягає нарахуванню незалежно від застосування до нього економічних санкцій

16 січня 2026 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 420/17341/22 залишив без задоволення касаційну скаргу Товариства, яке просило визнати протиправними та скасувати податкові повідомлення-рішення, оскільки пеня за порушення строків розрахунків за зовнішньоекономічними контрактами нарахована контролюючим органом всупереч положенням Закону України «Про валюту і валютні операції» № 2473-VIII та Податкового кодексу України.

Платник зазначав, що положеннями ст. 13 Закону № 2473-VIII законодавець закріпив таку підставу для припинення нарахування пені за порушення граничних термінів розрахунків за зовнішньоекономічними контрактами як зупинення виконання контракту через дію форс-мажорних обставин. Вважав, що застосування до нього Указом Президента України персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) є форс-мажорними обставинами у розумінні Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» та Закону № 2473-VIII.

Також посилався на те, що пеня, нарахована за порушення резидентом строку розрахунку у сфері зовнішньоекономічної діяльності, є одним із різновидів пені у розумінні приписів пп. 14.1.162 п. 14.1 ст. 14 ПКУ України, та, відповідно її нарахування у період з 01.03.2020 по 01.07.2023 суперечить положенням абз. 11 п. 52-1 підрозд. 10 розділу ХХ «Перехідні положення» ПКУ України.

Відмовляючи у задоволенні позову, суди попередніх інстанцій виходили з того, що контролюючим органом в межах наявних повноважень та за наявності обґрунтованих підстав щодо порушення норм валютного законодавства правомірно застосовані до платника штрафні санкції у вигляді пені за порушення термінів розрахунків у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Розглянувши касаційну скаргу позивача, Верховний Суд вказав, що відповідно до абз. 11 п. 52-1 підрозд. 10 розд. ХХ «Перехідні положення» ПКУ України протягом дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України на всій території України з метою запобігання поширенню на території України коронавірусної хвороби (COVID-19), платникам податків не нараховується пеня, а нарахована, але не сплачена за цей період пеня підлягає списанню.

Верховний Суд у складі судової палати з розгляду справ щодо податків, зборів та інших обов'язкових платежів Касаційного адміністративного суду у постанові від 23.07.2024 у справі № 240/25642/22 сформулював висновок, відповідно до якого з 01.01.2021 пеня, нараховання якої встановлено ч. 5 ст. 13 Закону України «Про валюту і валютні операції», за порушення строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів, у період дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України на всій території України з метою запобігання поширенню на території України коронавірусної хвороби (COVID-19), застосовується на загальних підставах і на таку не поширюються положення абз. 11 п. 52-1 підрозд. 10 розд. ХХ «Перехідні положення» ПКУ України.

Крім того, судова палата у зазначеній справі дійшла висновку відносно застосування приписів пп. 129.9.7 п. 129.9 ст. 129 ПКУ України (яким встановлено, що пеня не нараховується, а нарахована пеня підлягає анулюванню у випадках, передбачених цим Кодексом) на правовідносини з нарахування пені за порушення граничних строків розрахунків в іноземній валюті, зазначивши, що пеня, як міра відповідальності, яка нараховується за порушення граничних строків розрахунків у сфері зовнішньоекономічної діяльності, врегульована спеціальним Законом, відповідно на таку (пеню) не розповсюджуються положення пп. 129.9.7 п. 129.9 ст. 129 ПКУ України, за аналогією з положеннями абз. 11 п. 52-1 та пп. 69.9 п. 69 підрозд. 10 розд. ХХ «Перехідні положення» ПКУ України.

Наведена правова позиція узгоджується з висновками, сформульованими Судовою палатою з розгляду справ щодо податків, зборів та інших обов'язкових платежів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду у постанові від 27.02.2025 у справі № 520/2941/24.

При цьому в окремих випадках суб'єкти господарювання або фізичні особи можуть звернутись до Торгово-промислової палати в Україні або уповноваженої нею регіональної торгово-промислової палати по окремому договору, або з окремим податковим та/чи іншим зобов'язанням/обов'язком, виконання якого настало згідно з умовами договору, контракту, угоди, законодавчих чи інших нормативних актів і виконання якого стало неможливим через наявність зазначених обставин, з метою підтвердження виникнення/закінчення дії форс-мажорних обставин, про що заявник може отримати сертифікат.

Однак, як установлено судами попередніх інстанцій, позивач до суду не надав доказів на підтвердження звернення до відповідних органів з метою засвідчення настання форс-мажорних обставин, що стали підставою для неможливості виконання умов контракту. Відтак, колегія суддів відхилила доводи скажника про наявність форс-мажорних обставин, що стали підставою для неможливості виконання умов контракту.

До того ж колегія суддів погодилася з висновками судів попередніх інстанцій, що норми Закону України «Про санкції» спрямовані на обмеження прав конкретної особи (порушника) самостійно розпоряджатися власними активами на свою користь та/або з метою виконання своїх зобов'язань перед іншими особами, та не містять заборони щодо примусового виконання судових рішень стосовно клієнтів-боржників, до яких застосовано санкції «блокування активів» та/або «зупинення фінансових операцій», особами, на яких законом покладено такі функції. Покладені на позивача обмеження стосуються саме його самостійного розпорядження власними активами на свою користь, однак виконання договору з боку контрагента, а саме поставки товару на сплачену позивачем суму не відноситься до обмежень покладених РНБО України і не є форс-мажорними обставинами для позивача щодо виконання умов договору, адже відповідно до матеріалів справи кошти за неотриманий товар було сплачено позивачем у повному обсязі до введення в дію рішення РНБО.

Разом з тим, судами установлено, що позивач до матеріалів справи не надав доказів на підтвердження звернення до суду в Україні або Міжнародного комерційного арбітражного суду з метою стягнення з контрагента за договором сплачених коштів або отримання за договором товару за яких сплачено кошти.

Рішення в ЄДРСР —
reyestr.court.gov.ua/Review/133364628

ВИДАВНИЦТВО «ЮРІНКОМ ІНТЕР» ПРОПОНУЄ:

ЩОДО МОВИ ПРАВНИЧОЇ

Щодо мови правничої: підручник / Сергій Головатий, доктор юридичних наук, член-кореспондент Національної академії правових наук України. Київ: Наш формат, 2024. 1016 + 32 стр. (вклейка)

ISBN 978-617-8277-77-2

Ця книга – про українську правничу мову, яка зазнала глибокого змосковщення, особливо від кінця 20-х років ХХ ст. за тотальної советизації всіх сфер життя українців. Советизація поняття «право» через нашарування на нього ідеології «червоного», «революційного» та «радянського» спричинила спотворення смислів і знищення сутності ключових понять і явищ у царині права, що їх в українській мові досі позначають за московськими моделями як правова держава, правовий закон, правова норма, правова система, правова наука, правова позиція тощо.

Приймаються замовлення.

nashformat.ua

Тел.: (063) 242-27-04 / (067) 247-57-37 / (099) 710-75-57

ПЕРЕДПЛАТНА І ПІВРІЧНА 2026 РОКУ

Видавництво «Юрінком Прес» нагадує, що триває передплатна кампанія на 2026 рік на всі видання.

Передплата здійснюється в усіх відділеннях Укрпошти в Україні,

а також безпосередньо у видавництві або онлайн на сайті yurincompress.com

Найменування (мовою оригіналу)	Періодичність	Мін. період передплати	Вартість		
			1 місяць	II півріччя	річна
21615 Юридичний вісник України (річна передплата)	1 раз на тижд.	1 міс.			2 760 ⁰⁰
33787 Юридичний вісник України	1 раз на тижд.	1 міс.	280 ⁰⁰	1 680 ⁰⁰	3 360 ⁰⁰
74052 Бюлетень законодавства і юридичної практики України	1 раз на міс.	1 міс.	399 ⁰⁰	2 394 ⁰⁰	4 788 ⁰⁰
01757 Юридична Україна	1 раз на міс.	1 міс.	221 ⁰⁰	1 326 ⁰⁰	2 653 ⁰⁰
08440 Комплект юриста «Елітний»: Юридичний вісник України + Бюлетень законодавства і юридичної практики України + Юридична Україна	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на міс.)	1 міс.	880 ⁰⁰	5 280 ⁰⁰	10 560 ⁰⁰
22404 Комплект юриста «Загальний»: Юридичний вісник України + Бюлетень законодавства і юридичної практики України	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на міс.)	1 міс.	659 ⁰⁰	3 594 ⁰⁰	7 908 ⁰⁰
Електронні видання					
86342 Юридичний вісник України (електронний варіант – річна передплата)	1 раз на тижд.	1 міс.	120 ⁰⁰	720 ⁰⁰	1 440 ⁰⁰
76352 Юридична Україна (електронний варіант)	1 раз на міс.	1 міс.	144 ⁰⁰	864 ⁰⁰	1 728 ⁰⁰
76589 Юридичний вісник України (електронний варіант – річна передплата)					1 152 ⁰⁰
76351 Часопис українського судочинства (електронний варіант)	1 раз на 2 міс.	2 міс.	180 ⁰⁰	540 ⁰⁰	1 080 ⁰⁰
76612 Комплект «Українське судочинство»: Юридичний вісник України + Часопис українського судочинства (електронний варіант)	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на 2 міс.)	2 міс.	300 ⁰⁰	1 260 ⁰⁰	2 520 ⁰⁰

Шановні передплатники!

Пропонуємо оформити річну передплату на наші періодичні видання:

«Бюлетень законодавства і юридичної практики України» –

передплатний індекс **74052**, або комплекти юриста «Загальний» – **22404** та «Елітний» – **08440**.

Ми ж, у свою чергу, презентуємо передплатникам щоденник-довідник юриста на 2026 рік.

3 приводу передплати звертайтеся за тел: 066-003-21-64 yurincom.print@gmail.com

066-003-21-64
04209, Київ-209,
вул. Героїв Дніпра, 316
www.yurincompress.com
yurincom.print@gmail.com
golovred@yurincom.kyiv.ua

Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій

За точність викладених фактів відповідає автор (рекламодавець)

Редакція зберігає за собою право редагувати, скорочувати надіслані матеріали та змінювати їхні назви. Прохання до авторів: додавати до надісланих матеріалів особисте фото. Редакція веде листування з читачами тільки на сторінках газети. Номер набрано і зверстано у комп'ютерному центрі видавничої організації «Юрінком Прес». Передрук матеріалів виключно з посиланням на «ЮВ».

Свідоцтво про реєстрацію
КВ № 7992 від 15.11.23 року

- Ідентифікатор медіа R30-02607
- Передплата в усіх відділеннях зв'язку
- Передплатний індекс 21615
- Загальний місячний наклад – 20 000
- Друк: ТОВ «Про Формат» м. Київ, вул. Кирилівська, 86
- Замовлення №
- Підписано до друку 27.3.2026 р.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

ISSN 1992-9277

4 1820283 1070042

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

І. А. Смаль **Теоретичні та практичні аспекти використання електронних доказів у кримінальному процесі України:** монографія.

Юрінком Прес, 2025. 282 с.

ISBN 978-617-8498-03-0

Монографія присвячена комплексному дослідженню теоретичних та практичних аспектів використання електронних доказів у кримінальному процесі України. У роботі було досліджено витoki, становлення та розвиток концепції електронних доказів у кримінальному процесі крізь призму доктринальних підходів, судової практики та технологічного прогресу. Виділено характерні ознаки електронних доказів, окрему увагу приділено дослідженню правової природи електронних доказів, що сприяло пошуку додаткових аргументів щодо необхідності виділення електронних доказів як самостійного процесуального джерела.

Логічною частиною роботи став розгляд проблемних питань дотримання «права на приватність» під час провадження слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Сформульовано низку висновків та пропозицій змін до законодавства, спрямованих на удосконалення як нормативної регламентації, так і практики використання в кримінальному провадженні електронних доказів.

Монографія буде корисною для юристів-практиків, учених-правознавців, викладачів, аспірантів, студентів юридичних навчальних закладів, а також усіх, хто цікавиться питаннями кримінального процесу.

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ПРАЦІ

Енциклопедія праці // За редакцією Л. Остапенка, рецензенти: О. Г. Боднарчук, В. С. Ковальський, І. О. Личенко, Юрінком Прес, 2025. 182 с.

ISBN 978-617-8498-13-9

У сучасних умовах праця людей стала одним із чинників національної стійкості. Групою вчених на основі практичного досвіду розроблено визначення найпоширеніших термінів, які мають стосуються праці та трудових відносин. Розміщено довідкові матеріали щодо застосування цих термінів у нормативно-правових актах України, використанню їх у навчально-науковій роботі. Розроблена Енциклопедія Праці сприяє формуванню спільного розуміння й використанню відповідних термінів фахівцями, представниками владних структур, дослідниками, медіа й громадськістю, а також підвищенню ефективності комунікації у сфері праці на національному та міжнародному рівнях.

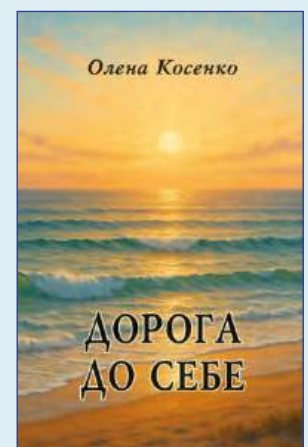
ДОРОГА ДО СЕБЕ

О. Косенко **ДОРОГА ДО СЕБЕ** Юрінком Прес, 2025. 164 с.

ISBN 978-617-8498-12-2

«Дорога до себе» — це історія жінки, яка через пригоди, любов, дружбу і спогади знову знаходить сенс життя.

Це книга про людей, які живуть усупереч війні, попри її жахіття. Живуть, пам'ятають і не втрачають світла душі.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

ВИДАВНИЦТВО «ЮРІНКОМ ПРЕС» ПРОПОНУЄ:

ПЕРЕДПЛАТА НА II ПІВРІЧЧА 2026 РОКУ

ЮРИДИЧНА УКРАЇНА

Період передплати	Вартість
1 місяць	221 грн
півріччя	1326 грн

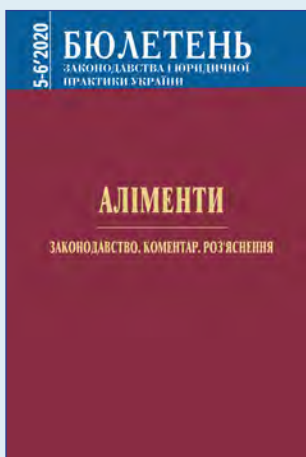
Передплатний індекс 01757
Періодичність виходу — 12 разів на рік

ЧАСОПИС УКРАЇНСЬКОГО СУДОЧИНСТВА

Період передплати	Вартість
на 3 місяці	270 грн
на рік	1080 грн

Передплатний індекс 76351
Періодичність виходу — 4 рази на рік

БЮЛЕТЕНЬ ЗАКОНОДАВСТВА І ЮРИДИЧНОЇ ПРАКТИКИ УКРАЇНИ

Період передплати	Вартість
на 1 місяць	399 грн
на рік	4788 грн

Передплатний індекс 74052
Періодичність виходу — 12 разів на рік

ПЕРЕДПЛАТА

сайт: yurincompress.com
pressa.yurincom.com

Довідка за тел: +38 (66) 003-21-64,
+38 (66) 003-21-65

e-mail: jukr@yurincom.kiev.ua
info@yurincompress.com
pressa@yurincom.kiev.ua

